15/252

קריטיק

ערשטינט יעדען חודש
רעדאגירט פון משה זילבורג

א י נ ה א ל ט

אלכסנדר (כאשין) / די קיעווער I
א. מ. פוקס / ביינאכט
ראובן אייזלאנד / צוויי לידער
בער האראוויץ / פון „ישוּ הנוצרי"
נ. ווייניג / אין די טריט פון א נייעם יידישען סטיל (ב)
דער פנקס („אטיצען) א בריף צו אן אמעריקאנער חבר. וועגן ל. מילער. „אויף נאטס וועלט".
נייע ביכער. „וועלט-פארלאג". ש. אנ-סקי. „יידישער ארבייטסמארק".

העפט ה' * ערשטער יאָרגאנג * 10. נאָוועמבער 1920

„Kritik", Literarische Monatschrift
Wien II,. Taborstrasse Nr. 7

אבאָנעמענט:

פאר דייטש-עסטרייך: א האלב יאהר 48 קר. | פאר פוילען: א האלב יאהר 48 מארק
פאר דייטשלאנד: . . . 18 מק. | פאר אמעריקע: . . . 120 סענט
איינצעלנומער אין דייטש-עסטרייך 8 קרוינען | איינצעלנומער אין אויסלאנד לויט אבאָנעמענט

פארלאג „דער קוואל"
Wien, II. Taborstrasse 7/12

בער האראוויץ:
„פון מיין הויס אין די בערג"
נעדיכטען

יוסף לעווי:
„דרומע געזאנגען"
נעדיכטען

יודישע פאָלקסביבליאָטעק
ערשטע סעריע: פינף ניפטרים
פראגמענטען פון:

1. שלום עליכם מיט א הקדמה פון מענדעל זינגער
2. יצחק ליב פרץ מיט א הקדמה פון משה זילבורג
3. מענדעלע מוכר ספרים מיט א הקדמה פון משה נראס
4. שמעון שמואל פרוג מיט א הקדמה פון מלך ראוויטש
5. יעקב דינעזאהן מיט א הקדמה פון בריעקב

די ערשטע סעריע איז קינפטלעריש באציילט
פון דעם בעקאנטען מאלער אודיאל בירנבוים

טויט-ציקלוס
צוזאמענגעשטעלט פון מלך ראוויטש
פראכטאויסגאבע

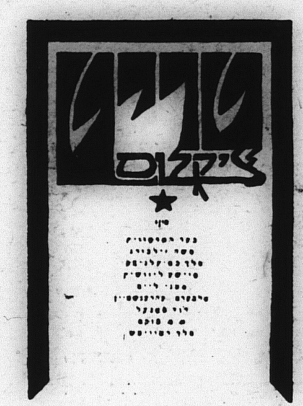

אונזערע פארטרעטער זענען:
פאר אמעריקא:
Verlag „AMERIKA" New-York 215 East Brodway
פאר פוילען:
„Najer Farlag" Warschau, Dzika Nr. 3/21
פאר: דייטש-עסטרייך, דייטשלאנד, רומענין, ענגלאנד, שוועדין, שווייץ, דענמארק, האלאנד:
„Hatchija", Wien, II. Czerningasse 19

קריטיק-אָוועמטען
די רעדאקציע „קריטיק" וועט יעדען חודש פון אקמאבער אנגעהויבען, ארבייטערהיים" בלומויערגאס 4 אינהאלטסרייכען קינסטלעריש אוועמט
זין זאל פון מים אנפיל פון די בעסטע יודיש-קינסטלעריש כחות פון ווין.
בילעטען וועלען קאסטען 5 ק. פאר ארגאניזירטע ארבייטער. פלאץ איבערינ 10 ק.
נעהנטערע ידיעות וועלען ברענגען פלאקאטען אוין די לאקאלסעטע.

Verantw. Red. Z. Ch. Bergner Druck: „Union" Wien, IX. Liechtensteinstrasse 21

אין די נעכסטע נומערן וועלען געדרוקט ווערן:

אַרטיקלען פֿון: א. בעשין, ב. ווייטן, משה נאָס, משה זילבערס, צבי דינגרזוק א. א.

ערצעהלונגען פֿון: א. ראיבער, יונה ראָזענפֿעלד, יואל מאָסקאָוויטש, א. מ. פֿוקס, משה זילבערס.

ביידע נלאָזמאן, בער דאָראָוויץ א. א.

לידער פֿון: ב. האָראָוויץ, מלך ראָוויטש, דוד קענינסבערג א. א.

איבערזעצונגען: "צוועלף" פֿון אלעקסאַנדער בלאָק, איבערזעצט פֿון משה לייוושין.

רעדאַקציע:

M. SILBURG, Wien XVIII. Karl Ludwigstrasse 5/10

פֿארלאַג „דער קוואל" אָבטיילונג „קריטיק" האָט איבערגענומען די פֿארטרעטונג פֿון באקאַנטען קאָפּעראַטיוון פֿארלאַג אין ניריאָרק

„אַמעריקאַ"

די ביכער ווערען אין ווין אוּן אין די לענדער מיט אַ שוואַכער וואלוטאַ מיט אַ נאָר נרויסען ראַבאַט פֿארקויפֿט. דער דאָלאָר ווערט לויט טאָנקורס בארעכענט

✦

„שריפֿטען"

— דער נרעפֿטער יודישער דרייַ־מאָנאַט־זשורנאַל מיט דער מיטאַרבייט פֿון די בעסטע אוּן בעקאַנטסטע יודישע שרייבער. די ביכער: זומער 1919, הערבסט 1919, אוּן ווינטער־פֿרילינג 1919-20, יעדעס צו איבער 20 בוינען דרוק, רייך אילוסטרירט — צו 2 דאָלאר

דוד אינגאַטאָוו:

אין קעסעל־נרוב (ראָמאַן) — צוויישען צוויי זונען — דאָס פֿארבאָרנענע ליכט — וואונדער מעשיות פֿון אַלטען פּראָג

א. מ. דילאָן:

נעלע בלעטער — לידער. די פּרעכטינסטע יודישע אויסנאבע.

ש. צ. זעצער:

די ישׂראל־בעל־שם זוכט זיין לעבען, לעהרע אוּן ווירקונג) אין 2 בענדער.

ל. מילער: אויף נאָס ווענט (לידער).

יעקב מילד: דריי בענדער שריפֿטען.

ה. ליווויק: דער נולם, א דראַמאַטישע פּאָעמע.

א. ראַבאָי: דריי בענדער נאָוועלען.

ברוך שפּינאָזאַ: עטיק — איבערז. פֿון ו. נאָטאָנזאָהן.

פּריים פֿון יעדען באנד דאָלאָר 1·75

דער וואָס באשטעלט אלע אויסנערעכענטע ביכער באקומט

דעם נרעסטען יודישען זשורנאַל „שריפֿטען" נאָנץ אומזיסט.

מיט באַשטעלונגען זיך צו ווענדען צום

פֿארלאַג „דער קוואל" אָבטיילונג „קריטיק".

אלכסנדר [כאשין] / די קיעווער

I

די קיעווער נרופּע ליטעראַטען זענען, פֿאר די לעצטע צוויי דריי יאָר, נעווָאָרען דער צענטער פֿון דער יודישער קולטור אין רוסלאַנד.

זייער אויפֿבליה איז נישט קיין צופֿעליקייט. ס'איז צוזאַמענגעפֿאַלען מיט דער צייט פֿון „נאַציאַנאַלער אויטאָנאָמיע". פֿון א נעוואַלטיגער קולטורעל־נעזעלשאַפֿטליכער אויפֿלעבונג אין אוקראַינע. די „קולטור־לינע", נעגרינדעט פֿון אַלע יודישע סאָציאַ־ליסטישע פּאַרטייען, איז נעוואָרען א נרויסער פֿאקטאָר אינם יודישען לעבען. ניט נאָר אויף ריין ליטעראַרישען נעביט, נאָר אין אַלע אַנדערע איז נעווען באַדייטענד די לייסטונג פֿון דער קולטור־לינע. זי האָט נעהאָט איר צענטער אין קיעוו אוּן אָפּטיילונגען אין אַלע שטעט אין שטעטלעך פֿון אוקראַינע. די קולטור־לינע האָט נעפֿאָנגט אָנפֿאַנגס אוּן מיטל־שולען. אין איינינע אוקראַינישע שטעט זענען בערימט נעווָאָרען אירע יודישע נימנאַזיעס. אין די נרעסערע שטעט ווי אָדעס, קיעוו זענען נעפֿעפֿנט נעווָאָרען יודישע פֿאָלקס־אוניווערזיטעטען.

ס'האָבען זיך אַרנאַנזירט די יודישע לערער. ס'זענען אַרויסנענעבען נעווָאָרען לער־ביכער, ווי אויך איבערזעצט אוּן אָריינעלע קינדער־ליטעראַטור. אוּן דאָס אַלץ, אָהן דער הילף פֿון מעצענאַטען אוּן מלחמה־נבירים. נאָר אויף די צונויפֿנעזאַמעלטע נעלדער פֿון די אַרבייטער אוּן פֿאָלקס־מאַסען.

בעזונדערס פֿרוכטבאַר אוּן בעדייטענד איז נעווען די אַרבייט אוּן קיעוו נופּא. דאָרט האָבען זיך קאָנצענטרירט די בעסטע פּעדאַנאָנישע, ליטעראַרישע אוּן קולטור־עלע ק־עפֿטען. אין קיעוו איז נעגרינדעט נעווָאָרען אויך א יודישע טעאַטער־סטודיע אונטער דער אָנפֿירונג פֿון איינעם א בארימטען אַרטיסט אוּן. דוד בערנעלסאָן. די סטודיע איז זעהר נוט אַווענקנעשטעלט נעווָאָרען אוּן האָט נעהאָט באַדייטענדע טאַלאַנטירטע שילער אוּן שילערינס. ס'האָט זיך אויך נעזאָלט אָרנאַניזירען די יודישע מוזיקאַלע קרעפֿטען מיטן ציל צו שאַפֿען די יודישע אָפּערע. עס זענען שוין נעווען טיילווייז נרופּירט יונגע יודישע קינסטלער. ס'איז ערשינען, א פּעדאַנאָנישער זשורנאַל „די שולווייז" מיט נוטע זאכליכע אוּן פֿאַכמעניש אַרטיקלען, ווי אויך די ביכערוועלט" א זשורנאַל נעווידמעט ספּעציעל די פֿראַנען פֿון קריטיק אוּן שפּראַך. דער לעצטער איז ארוים אונטער דער רעדאַקציע אוּן אונטער מיטאַרבייטונג פֿון בערנעלסאָן, דאברושין, ליטוואַקאָוו אוּן נ. מייזעל. דער זשורנאַל איז נעוואָרען די אויטאָריטעטע קריטיק־טריבונע.

נאָך נרעסער איז נעווען די פֿערלענערישע טעטינקייט. אין פֿיל שטעט אין אוקראינע זענען נייע פֿארלאַנען נענרינדעט נעווָאָרען. אזוי איז אין כארקאָוו נענרינדעט נעווָארען דער פֿארלאַג „אידיש" וואָס האָט אפּנעדרוקט פֿיל ביכער אוּן עמליכע זאַמעלביכער אונטערן נאָמען „אידיש". אין אָדעס זענען נעווען צוויי יודישע פֿארלאַנען „דאָס נייע לעבן" אוּן קאָפּלאַנס פֿארלאַג, א הויז דעם העברעאישען

.מוריה". אויך אין קיעוו זענען נעווען צווי פֿאַרלאַגען: דער פֿאַרלאַג פֿון דער פֿאָלקס
פּאַרטיי, נעגירנדעט אין אָנגעפֿירט דורך בעל־טאלדען אין דעם קיעווער פֿאַרלאַג
וואָס איז נעגי־נדעט אין אָנגעפֿירט פֿון דער „קיעווער נרופּע". אויך אין יעקאַטערי־
נעסלאַוו האָט האלב עקזיסטירט א פֿאַרלאַג פֿאַר פּעדאַגאָגישע אויסגאבען. דער
נרעסטער קונה און מוכר ספרים איז אָבער נעווען דער קולטור־לינע. זי האָט
איינגענומען א כאַראַקטער פֿון א מלוכה אינסטיטוט.

די דאָזיגע צייט איז אָבער נעווען מער וויַ א צייט פֿון א נרויסער מאַסן־באַוועגונג,
פֿון ערפֿאָלנרייכער נעזעלשאַפֿטליכער און קולטורעלער ארבייט. ס׳איז נעווען אויך
א שעפֿערישע צייט אין דער יידישער לישעראַטור.

ביז קיעוו האָט די יידיש לישעראַטור אין רוסלאַנד דורכגעמאַכט א שטיל־שטאַנדס
צייט. פֿון וואַרשע האָט זיך אָפֿגעטאָן די שכינה נאָך פּריַ׳ם טויט. וואַרשע איז
נעווען אוים צענטער. דעם אמת נעזאָנט האָט וואַרשע נאָך אויך פֿאַר פּריַ׳ן
אויפֿגעהערט צו זיין די מאָן־נעבערין אין דער יידישער לישעראַטור. פּריַ האָט נאָר
אויך דער העלפֿט עמאַנסיפּירט די יידישע לישעראַטור פֿון אידעאָלאָגישקייט, חקירה
אין כלל־ישראל־דינקייט. טרוים אין ראַמאַנטיק האָבען אויעקנערוקט די לאָניק אין
דעם ניכטערן רעאַליזם פֿון די ליטוואקעס. אָבער אויך פּריַ׳ם לישעראַטור איז
פֿאַרבליבען א תלמיד־חכם׳שע, אין א כלל־יידישע. אפילו די יונגע, נאָכגערט,
שלום אש, דער ערשטער מיט זיין ביסעל אינדיווידועלען סקעפּטיציזם אין דער צוויטער
מיט זיין קוואַליפֿיצירטער קלאַסען־עדה, זענען נעווארען מער ערשבערונגען
וויַ אויסזיכטען פֿון דער יידישער לישעראַטור. אמעריקא ווידער מיט אירע ריכטונגען
אין שטרייטען, איז נעווען צוליב דער מלחמה, איננאנצען אפּנעריסען
פֿון רוסלאַנד.

מיט דער „קיעווער נרופּע" קומט אוקראינע, וואָלין צום וואַרט אין דער יידישער
קולטור אין ווערט איר צענטער. דאָס איז ניט קיין צופֿעלינקייט. דאָס האָט טיפֿע
וואָרצלען אין דער נאַנצער אנטוויקלונג פֿונ׳ם יידישען לעבען אויף אוקראינע.
ס׳פֿאַרדינט א באַזונדערע אפּהאַנדלונג.

נאָך דער מאָנערער ליטא, מיט איר חריפות, ניכטערן פּקחות, נאַל־הומאָר און
השכלה׳דיג תלמיד חכם׳ישער ערענסטקייט און באַלערענטקייט; נאָך דער קאָקעטישער
פּוילען מיט איר זיסליכער טרוימעריישקייט, פֿייערלִיכע חסידות און ראַמאַנטיק, קומט
די קרעפֿטינע שוואַרצערידינע יונגע און פֿארהלומ׳טע אוקראינע.

די דאָזיגע אוקראינע האָט זיך, טייל־וויַיז, נעפֿילט אויך אין דער אלטער יידישער
לישעראַטור. זי קומט אָבער וויַ א נאַנצע, און מיט איר איינענס, און וויַ
א הערשערין ערשט מיט „די קיעווער".

די קיעווער נרופּע איז ניט פֿון איין עלטער און ניט פֿון איין אויסנוס. אירע פּראָפּ־

קינסטלער זענען שוין ניט נאָר פֿון די יונגע, און זענען אפשר מער די מיטווירקער
ווי די דירעקטע שאַפֿער פֿון דער נייער יידישער קונסט. אַזוי, למשל, בערנעלסאָן,
וואָס איז א צענטראַלע פֿיגור פֿון „די קיעווער". איך וויַ באַקאַנט, ניט נאָר קיין
נייעס אין אונזער לישעראַטור. אמת, בערנעלסאָן איז שוין נעקומען אָן יידישקייט־
אידעאָלאָניע, מיט אינטואיטיוו אויסנעחלום׳טע מענשען, מיט א העכערער
בעסערער פּראָפּא דאָך איז ער נאָך טיף פֿארוואַקסען מיט׳ן שטעטל. אמת מיט
דעם היינטוועלטינען שטעטל, דאָך זענען די מענשען זיינע ענג פֿארבונדען מיט
דעם שטעטל־לעבען. אויך נאָר קיין אי־נענע וועגען נעהן זיי ניט.

בערנעלסאָן איז אפשר דער איבערנאַנג צו דער נייער יידישער קונסט אָבע־ נאָך
ניט איר דירעקטער שאַפֿער. א סך נעגטער און אינטימער צו דאָם נייע „קיעווער",
שטעהט נסתר. כ׳בין ניט קיין חסיד פֿון נסתר׳ם הויבע מיסטישע דרכים, און
פֿון דער סטיליזיר־טער קבלה און פֿאָלקס־מעשה׳לע סימבאליק. מיר איז נענטער
אפילו אין דער ס׳מבאליק דאָם עולם־הזה׳דינע. ווי דער פֿארסוד׳עוועטער אלט
פֿארפֿומטער עולם־הבא־סטיל. נאָר דאָם נעהערט ניט אהער. נסתר איז נעווים
דער מייסטער פֿון א נייעם, איינענעם טיפּ־יידישען סטיל, א מענש וואָס נעהט
אויף באַזונדערע נאָך ניט באַקאַנטע ווענען און וועמענס צוקונפֿט עס איז נאָך
פֿארבאָרנען אין דער־פֿאַר צויאַנענדיג.

א בערנעלסאָן, א נסתר׳ם האָבען פֿיל באנייט אונזער פּראָזע־קונסט. זי איז נעווארען
וועניגער אידישל־ך־וואַרים, שפּיציג אין וויצינ; וועניגער בענש־ליכט און שטעטל־
ראַמאַנטיק; וועניגער קינסטלעריש פֿאָפֿולאַריזאַציע און ליטעראַרישקייט. די יידישע
פּראָזע איז נעווארען פֿארַאַנטוואַרטליכער, אינטואיטיווער, ארנאַנישער, אפּנעשלאָסענער,
אין מיט׳ן ריטם פֿון א מענשלידְ־האַרץ און מיט דיסציפּלין פֿון אינדיווידועלען
ווילען.

בערנעלסאָן אין נסתר זענען ביידע היינטיגע מענשען, לעבען מיט׳ן פֿארנענליכען
לעבעדיגען טאָג, און שטעקען ניט אין נעכטען און זענען דערמיט פֿארבונדען מיט
די נייע, יונגע. זיי ביידע זענען נעווען די אויטאָריטעטען אַרום וועמען די יונגע
האָבען זיך פֿאַרזאַמלט. זיי האָבען אָרנאַניזירט, און דירעזשירט מיט דער
קיעווער נרופּע.

דאָם אונמיטעלבאַרע פֿרישע און יונגע, דאָם אמת׳ע פֿרימאַרנענדיגע האָבען אַרייַנ־
נעבראַכט די דריי יונגע דיכטער פֿון „די קיעווער". צום ערשטען מאָל זענען זיי
ערשינען אינ׳ם זאַמעלבוך „איינעם" דערנאָך יעמוידער מיט זיין בוך לידער אַרויסנע־
נעבען פֿון פֿאָלקס־פֿאַרלאָג. דער ערשטער איז נעווען פּריַ מאַרקיש מיט
זיין בוך „שוועלען".

פּריַ מאַרקיש איז נעקומען מיט אזא פֿרישקייט, אויסנעמאָנענקייט, שטיפֿערישע
מראָצינקייט, מיט אזא אימפּ־עסיאָניסטישען אימפּעט און האָט אויפֿנערוידערט די
יידישע פּאָעזיע. מאַרקיש איז נעווים וועניגער פֿונדאַמענטאַל און אינהאַלטליך וויַ
זיינע אַנדערע צוויי קאָלענען, וועניגער נעוויכטיג פֿון זיי.

ער איז נעקומען .מיט נאָקעטע לינקע, ווי בערנעלסאָן האָט טרעפֿלעך וועגן אים נעשריבען. ווינטש, נערוישע און שפּילעריש. דער דאָזיגער ראָסטום־דיכטער, איז אָבער אַזוי פֿרי, קאַפּריז־לוסטיג, בילדער־רייך; מיט א פֿרעהליכער המצאה־דינער פֿאַנטאַזיע, מיט א גוטער נייער .עברי", מיט א נייעם יידישן פֿערז און ריטם, אז ער וועט א זייל פֿון די דריי שעפֿער פֿון דער נייער יידישער פּאָעזיע.

פּרץ מאַרקיש איז דעד הירעוודינסטער, פֿלינקסטער און באַרעדעוודינסטער צווישען די דריי. ער איז אויך כמות־דינ דער פֿרוכטבאַרסטער און פֿלינקסטער. ער האָט שוין באַווּיזן נאָך צווויי ביכער לידער אַרויסצוגעבן אין יעקאַטערינעסלאַוו. דאָס איז נעשעהן וועז אוקראינע איז נעווען בּיי דענינקינען, איז עס מיר נאָך גיט אויס־נעקומען צו לייענען. דעד קיעווער עולם איז גיט צופֿרידען מיט זיין התּמדה אין פֿלייסינקייט, ער אָבער רוהט גיט אין קלייבט זיך שוין א פֿירטען בוך לידער אַרויסצוגעבען.

דערנאָך איז ערשינען ל. קוויטקאָס בוך .טריט". קוויטקאָ איז דער אומרייפֿסטער, אומערפֿאַרענדינסטער און דער יונגסטער פֿון די דריי. דער יונגסטער אין יאָהרען אין אויך אין אויסזיכטען אין אין נייסט. .יונענד־וועהן" אין ערשטע כהות שפֿרידלען אין אים מער ווי אין אלע אַנדערע הבדים זיינע. קוויטקא האָט טיפֿערע וואורצלען אין זיך אין אים באדען פֿון דער יידישער שפּראַך. ער איז נעטראָנען פֿון זיין איינענעם כאָאָס, וואָס ער איז נאָך צו יונג אום צו נוכּר זיין אים. ער אַיינטירט זיך נאָך שווער אין זיך זעלבסט און אין דער וועלט. ער טאָפּט נאָך אין דער פֿינסטער ס׳פֿעלט רייפֿקייט אין קולטור. ער איז נאָך פֿאַרוואַקסען מיט וויללפֿלייש, נאָך פּרימיטיוו. ער מראָנט אין זיין הארצען, ווי ער דריקט זיך אַליין אויס, א .טויבען תם". טויב קולטורעל און יונענד־בלינד אָבער מיט אויכּ און נאַנצקייט פֿונ׳ם שעפֿעריישען תם.

נאָך קוויטקאָ איז ערשינען דוד האפֿשטיין׳ס: .בּיי וועגען". האפֿשטיין, אין נענע־זאָן צו קוויטקאָ און מאַרקיש׳ן, איז קלאָר, רוהיג לויטער און אויסגעלייטערט. האפֿשטיין קימט מיט זיין נעוועצטער מיוישב׳דינער מוזע; ביזן סוף דורכגעפֿירט שטימונגען און דורכגעזעהענע בילדער, מיט נעציילטע קאַרנע וועריער:

די זון האָט היינט צום נייעם פֿאַנצער מיינעם
די לעצטע נאָלדענע שופּען צוגעלייט,
און מיר פֿאַרמישט פֿון כשוף־ווייגען
א בעכער פֿרייד.
און אונטער גריגנער לאָסט פֿון נאָלדענע רינגען
האָב איך געקניט צו צערטער האנט,
און האָב מיט הייסער דורשט געשלונגען
פֿון קילען ראַנד...

האפֿשטיין איז שוין גיט באַרוישט און לוסטיג פֿאַרווירט ווי קוויטקא. ער איז רוהיג שטיף .אננענומ מיט זונענשיין"...

זיין אויסערנעווענליכע זעלבסטבאַהערשונג נעמט אַרום זיינע הייסטע נעפּילען און

פֿרייד מיט א .קילען ראַנד"...

זיין כשוף־ווייגן שוויבט ניט, נאָר פֿונקעלט רוהיג אינם ווייסען זילבער־נלאַנץ פֿונ׳ם בעכער...

די דריי קיעווער זענען עם די נייע יידישע פּאָעזיע אין רוסלאַנד. בראשית־דינע, אָההיב־מענשען, זענען זיי אלע דריי. די אלטע נוטע ירושה פֿון אונזערע פֿעטערס איז ערנין, אונבאַמערקט, פֿאַרוואַקסען אין די אונטערערדישע שיכטען פֿון זייער שאפֿען. אויף זייער פֿעלד נרינט פֿרישעס פֿרילינגס נראָז. זיי זענען ווי פֿון העלער הויט ארויסגעשפרונגען, אָהן יהוס, דער יידישער אוקראינישער אנאנים איז זייער טאַטע (דער .המון איז מין טאַטע", ווי עס דריקט זיך ערנין אוים קוויטקא) ווי אויפֿן פֿעלד אייפֿנעוואקסען. פֿרייע פֿון אלע אונזערע נאַציאָנאלע, סאָציאלע, ראַמאַנטישע, אין הויך אינדיווידואליסטישע טעמען; פֿריי פֿון נרוים און קליינשטעטלדינע מאָדעלען פֿון יידישען ענמת־נפש; פֿעלדער, נאסען, רענענס, ווינטען, בלויע נעכט, מענשען פֿערד, וועגען. פֿאַרנאכטען אין סתם־העלט און זי אַליין זענען זייער טעמע.

אין כאָטש זי .פּוסטע־פאסעוועז", דרעהען זיך אַרום אפּנעשיידטע, דער נוטער יאָר ווייס וואו, דאָך פֿלייסט אין זייערע אָדערען די וואַרימע בלוט פֿון אונזער אָטעמנ־דינען הינטינען טאָג...

ביי זייער נאַנצער אינטאַרעסנקייט אין פֿאַרשידענקייט בילדען זיי דאָך צוזאַמען אין שותפות׳ע אטמאָספֿערע, אין פֿאַמיליע. זיי זענען ניט נאָר אַנ׳אָנהויב פֿון א נייעם קאָלעקטיוון סטיל, נאָר אוך א וויטער אפּקלאַנג פֿון א נייער קאָלעקטיוער יידישער קולטור אין באַוועגונג. שוין די נעמען פֿון זייערע ווערק אליין זענען ס׳מפֿטאַמאַטיש: .טריט", .בּיי וועגען", .שוויעלען"; ס׳טראָנט זיי דער אומרוה פֿון אינזער צייט, ס׳שלאָנט דער ריטם פֿון וועג, פֿון נייעם נרוסען וועג, אויף וועלכע ס׳נעפֿינט זיך אונזער נאַנצער דור...

אלע דריי צוזאַמען זענען זיי די יונגע, קרעפֿטינע, שוואַרצערדינע אוקראיניש־יידישע פּאָעזיע.

א. מ. פֿוקס / בי י נאַכט

(נאָר פֿראַדעל שאָק)

I

דאָס וועלטן

— א־רי א־רי ור־ע־ע־ה!

דאָס קול איז נעקומען וויי פֿון אונטער דער ערד. שווער, צונעדושעט מיט א פֿאַרשטיקטען שוידערליך־פֿרעמדען קוועטש. אָבער סאָליאר דער גנב האָט זיך נישט דערשראָקען. ער איז נעלענען צוליינט מיט בויך אראָב אויפֿן פֿונסטערן בוידעם צווישען די אָננעוואָר־פֿענע שקראַבעס, שמאָטעס און פֿלעשער און האָט מיט דער האנד צונעהאלטען דאָס קעפּעל פֿונ׳ם הינדעל ס׳זאָל נישט פּיפּסען. דערנאָך איז ער שטיל, לייכט, דורכ׳ן דאָך־פֿענסטערעל ארויסנעקראָבען. אין דער נעדיכטער פֿינסטערניש צויכענען זיך די

יודישע שטיבלעך קיים־מערקבאר אין א שווארץ פֿארשוואימענער מאסע און נור איבערן
וועג אריבער שניידט זיך פֿלוצים, ווי אן ארויסגעשטרעקט ברעט, א לאנגער שארפֿ־
קאנטיגער פּאס ליכט פֿון א העלען פֿענסטערעל. אינווייניג אין שטיבעל פֿלאַמט
אין אויוון א גרויסער רויטער פֿייער און בייַ די זייטען פֿארען זיך שוואַרצע בייכיגע
טעפּ וואַסער. אויף דער וויסער וואַנד מאָלט זיך גרויס דער אָננעבויענער בריסטער
שאָטען פֿון דער באָבען. די לאנגע שארפֿ־אָבשטעהענדיגע עקען פֿון דער אונטער־
נעבוגדענער פֿאַטשיילע אונטער איהר נאמבע זעהען אוים ווי די אויערען פֿון א אי׳בער־
נעקעהרטען פֿערד־קאָפּ. און זיי לויפֿען ניך אהין און אהער, און יעדע רגע הערט
זיך דערזעלבער וועה־נעשריי שמערץ־פֿול נעדרעהט מיט א פֿארשטיקטען קוועטש:

— א־ר־י א־ר־י וו־ע־ע־ה!

אָבער דאָס קול וועקט נישט די שווארץ־פֿארנליוועטע נאַכט־רוה, נור עס פֿערזינקט
אין אירה, ווייך, טיף, ווי א טשוואָק וואָס וואָלט אריינגעפֿאלען אין א פֿאס וויכער
סמאָלע. שוואַרץ, אויסגעצוינגען אין ליכט־פֿאס, ווי א נישט־נוטער שטעהט א הויכע
נעשטאַלט און קוקט אין ליכטיגען פֿענסטער אריין. אָבער, א מערכה וואָס צוקאָ־
סענט פֿון דער נעווינערין קלעבען וויסע ציכטינע שיר המעלות־בריוולעך:
שדי קרע שטן . . .

— — — — — — — — — — — — — — — —

ד־ררר־ין! דררר־ין! ד־ררר־ין!

דער קליינינקער שמעון וואָס איז נעשלאָפֿען מיט דער מאמען האָט זיך טיפֿער
אריינגעוויקט אונטערן הייסען דיקען איבערבעט. צוגוט פֿנעדרעהט ווי א קעצעל
דאָס פּנים צוויישען די שפּיצינע מאָנערע קני, איז איהם נעווען נוט אזוי מיט
פֿארהאלטענעם אָטעם און נעשפּיצטע אויערן, שארפֿ און אננעשטרעקנט לאנג זיך
איינצוהערן אין דעם שטילען לייכטען אבנעהאקטען קלאפֿען, וואָס עמיצער דארט
אין דער פּינסטערער נאַכט האָט נעקלאפֿט אין דער שוואַרצער שויב. אונטער־
ברומענדיג מיט א ווידער־קול האָט דאָס אונהיימליכע קלאפֿען טיף אבנעצישערט
אין דעם יונגעלס צארטען, וואַכען נעמיט ווי די קלעם אויף א סיקעל. און
פֿארלוירען אין זיין מונקלען פּחד האָט זיך איצט נעשמארקט דאָס צאפלען פֿון זיין נפש
אין פֿארהוילענער נרויזינער נייניריגקיים צוצוזוקען לייכט, לייכט, זיין קליינעם פּיסעל
צו דער מאמעס הייס־הייסער זייט . . .

ד־ררר־ין! דררר־ין! ד־ררר־ין!

— יונה! שלאָפֿסט יונה? ס׳קלאפֿט עמיצער יונה! הערסט יונה?

די יונה׳כה האָט זיך אויפֿגעכאפּט, און שווער אונטערהויבענדיג זיך אין בעט אויף
אנ׳עלענבויגען, ווקט זי איהר מאן:

— יונה הערסט? צו ביסטו נעפֿנר׳ט? יונה!

דררר־ין! ד־ררר־ין! דררר־ין!

— נעווא־א־לה, נעוואלד עלעך שרייע־ע־ן! וואָס וויל די יודענע פֿון מיין
לעבען, וואָס! — כאפּט זיך אויף ר׳ יונה אין אקענען־אי׳בערדרינען בעט, מיט

א בייזען, פֿוילען, אויסנערהשען הוסט, ער כראקעט, שפּיי אין קרעכצט בריים אויף
פֿארשידענע קולות, דערנאָך מאכט ער זיך צורעכט די יאַרמלקע אויפֿן קאָפּ, און
קריכט אראָפּ פֿון בעט. אין דער פֿינסטערניש פֿונ׳ם שטיבעל בליכט זיך דיימלעך
זיין קליינע וויסע נעשטאלט, מיט׳ן לאננען נראָהליכען, שפּיצינען בערדעל, און
טאַפּענדיג בלינד מיט די אויסנעשטרעקטע הענד צווישען די אָננעשטעלטע נעלענערס
וואָס שטאַרען ארויס בריים פֿונ׳ם אינטערן־אויוון, איז ער עהנליך צו יענעם
נייסטערהאפֿטען צאם אויף צוויי פֿיס, וואָס לעבט אין דמיון. באַלד הערט זיך דאָס
הייזרינע פֿערשלאָפֿענע רינלעך פֿון טיר־רינלען, פֿרעמדע שווערע טריט, און אין
מיט׳ן שטוב שטעהט טונקעל־פֿערשוואימען די אריינגעקומענע לאננע פֿינסטער־
אָבשיר־עקענדינע נעשטאלט, ווי א שאָטען. די נעשטאלט טוט זיך א שטארקען
מריסטל, ווי א הונד, וואָס קומט ארויס פֿונ׳ם וואסער און א כוואליע שארפֿע, קאלטע
נאַכט־לופֿט פֿרישט אויף א רגע אָב דעם דושנעם, וואַרימען, זויערען ריח פֿון די
שלאָפֿענדינע מענשען. דאָס נעשמאקע כראָפֿען און שנארכען אויף די נעלענערס
ווערט העכער און אויסנעצוינען, מיט א דינעם נירינען פֿייף. א נאַכהענגעדינער
וויסער קיילעכדינ־נראָבער פֿוס פֿון א צופֿאטעלטער מויד, טוט זיך דערשראָקען, פֿון
דער פּלוצימדינער קעלט, א ציה ארונטער אונטערן איבערבעט. ר׳ יונה שושקעט
זיך שטיל, זעהר פֿארסודעט מיט׳ן אורה:

— נעם נעלד!

— נע דאָס! (כ׳וועל נישט נעבען)

— נו א סוף?

— דווי שיסטקע! (צוויי זעקסער)

— ניין!

— שע דוא נאָווען! (נאָך צוויי נרייצער)

— א נוטע הולאת אין ראש אריין! נתן נישט טעהר, יונה! הערסט יונה! —
מישט זיך אריין די יונה׳כה אין מסחר.

— נעם איין שטומעניש יודענע . . . פֿאָלנ מעך און וועך פֿארשטומט יודענע . . .
זאָנט ר׳ יונה מיט פֿארהאלטענעם כעס.

אין וויינעל צעוווינט זיך פּלוצים דאָס קראנקע קינד אין פֿארהוסט זיך מיט א הוילען
לאננען און טריקענעם קייך־הוסט וואָס ענדיגט מיט א אָבנהאקטען הייזרינען
קרעה, ווי פֿון א יונג הענדיל. דאָס איז יענער ביטערער נרויזאמער קרעה וואָס
דערשרעקט די פֿינסטערע נאכט. די יונה׳כה בויגט זיך א׳בערן ווינעלע מיט דער נרויסער
וויכער ברוסט וואָס הענגט איהר אראָפּ וויי דער אייטער פֿון א קוה אין דאָס קינד כאפּט
אין דער פֿינסטער נירינ דעם וואָרצעל מיט׳ן פּיסקעל און וועדט אנטשוויינען. ר׳ יונה
דינגט זיך וויטער זעהר שטיל שושקענדיג:

— ביהמע נע וואַרטע! (כ׳לעבען ס׳איז נישט וועדט.)

— כ׳וועל טאקע נישט נעבען!

דאָס בעטען און דאָס עקשנות וועדט אין דער פֿינסטער אלע מאָל מעהר הארטער,

אויסנעשפאנטער, ווי א שמארק אָנגעצויגען שטריקעל צום פלאַצען.

— יונה, וואָס האָט ער אַזוינס צום פֿאַר־קנין יונה? — מישט זיך ווידער אריין די יונה׳כה.

— כ׳זאָל אזוי וויסען פֿון דיר, פֿאָטער דערבארעמדיגער... נור פֿון דיר זאָל איך אזוי וויסען ס־א־ם־ע נעמ־ר־יי־ע־ר! — ענפֿערט ר׳ יונה מיט א זיפֿץ פֿונ׳ם טיפֿען הארצען ארויס.

— הער נור פֿאַני סאָליאַר... ביסט׳אָך, א גוטער מענש... כ׳לעבען כ׳קען נישט... אנ׳אנדערש מאָל... — ר׳ יונה׳ס בעטענדיג קול ציטערט שטיל פֿאר איינגעהאל־טענער נעפּרעסטער רציחה, אָבער אינ׳ם גנבֿ׳ם אויגען בליצט אויף א שמאָל, נרין, אוג־היימליך דראָהענדיג פֿלעמעל, ווי מען זעהט דאָס א מאָל אין דער פֿינסטער, אין די אויגען פֿון א בייזער קאַץ.

— דאוואי זשעדי הראשע... — טוט ער א כריפּע. ר׳ יונה איילט זיך אונטער אין שלעפּט ניך אין שוויינעגדיג אפֿיר זיינע הויזען פֿונ׳ם צוקאָפּענס, נעמט ארויס דעם נרויסען טיספּטער פֿון דער קעשענע, בויגט זיך צו צום שוואַרצען פֿענסטער אין צעהלט ניך אָב.

— נא מאיש... אין נ־א־י... — זאָגט ער, אין די הענד ציטערען איהם.

ס׳הערט זיך א שוואַכער צוישראָקענער פּיפּס פֿון א יונג פֿארשלאָפֿען הינדעל וואָס דער נגב שלעפּט ארויס פֿון זיין וואַרימען בוזם. ר׳ יונה נעמט ביי איהם דאָס הינדעל, טוט א שטוס אריין א פֿינגער אין הינטען צו ס׳האָט אנ׳אי, אין טוט עס דערנאָך, מיט קעפּעל אַראָפּ, בייז א וואָרף ארונטער אונטער דער יונה׳כעס בעט:

— דיינ מסהרים...

טרעטענדיג נאָהנט אונטער יענעמס פֿלייצעס, בענליימ ר׳ יונה ארויס דעם נגב. הארצע שווערע טריט פֿאַרלירען זיך באלד אין דער פֿינסטערער נאכט. ס׳רינלען זיך ווידער הייזערינ די טיר־רינלען אין דאָס כראָפּען אויף די נעלענערס ווערט ווידער נעשמאַק אין וואַרעם צוגעדושעט.

ר׳ יונה טאפּט מיט די בלינד־נעשטרעקטע הענד אין דער פֿינסטער צוויישען די ארויסשטאַרענדע נעלענערס. ער כראקעט, הוסט אין שפּיט ברייט אויף פֿארשידענע קולות אין, נעבען ווייבם בעט, טוט ער זיך מיט א בייזער א מאַך צוריקט די יאַרמלקע אויפֿן קאָפּ אין זאָגט:

— נו כלב׳ט... רוק זעך א ביסל... אר־י! — אין ער טוט נעפּיינ־ינט א ביטערען קרעכץ.

ס׳הערט זיך ווי די יונה׳כה דרעהט זיך שווער איבער אין בעט וואָס טוט א סקריפּ.

II

ד א ָ ם ז י ִ ן

פֿאמעליבען, פֿאמעליבען נעמט זיך די פֿינסטערניש נרויען אין צוגעהט זיך ווי שוואַרצער רויך. אין נידרינ, פֿון אונטער א שטרויען דעכעל, שווימט פֿלוצים אפֿיר

א נרויסע קיילעדינע לבנה, רוים אין פֿריש אויסנעצוואַנען, נלייך ווי וואָלם ערשט ארויס פֿון מרחץ. ז׳ שמייכעלט א ביסעלע קרום מיט א האלבער אָבנעבראָכענער נאָז אין זי הויבט זיך אלץ העכער אין העכער אין וועדט פֿון דער וויטען אלץ בלייכער אין בלייכער. אין באלד נלאַנצען די בלעטלעך אויף די בוימער, מיט שווערע מאַט־וויסע שימער־פֿלעקען, ווי זיי וואָלפּען נעווען נאָס.

אין די צישויבערטע זאַטע פֿייכטע סוף־זומער נערטנער הענגען אראָב די קיילעכדינע שוניזשניקעס פֿון זיערע לאַנגע שטאַנגען, ווי אָנגעבריינענע מענשליכע קעפּ, אין צוויישען זיי ציהט זיך לאַנג, שמאָל אין וויים־באלויכטען דער זאמדינער שטראָז אין ער זעהט אויס, ווי די לאַנגע שמאָלע פֿאסען לייוונד, ווָאָס די נויה׳ס שפּרייטען ארם אויפֿן נראָז צום בלייכען אין דער זון. אין מיט שטראז שפּאַנט סאָליאר דער נגב מיטן דראָנג אויפֿן אקסעל וואָס ער האָט נעננבה׳ט ביי ר׳ יונהן פֿון אונטער דער בלינדער וואַנד. זיין לאַנגער שוואַרצער שאַטען שטרעקט זיך שארף אין שמאָל צו זיינע פֿים קווער איבערן וועג אין נור דער קאַסאַליוש אויף איהם איז נרויס אין קיילעכדינ, ווי א ראָד. אין דער בלייכער שטילקייט הערט זיך ווי ס׳רייסט זיך אָב אנ׳עפּעל פֿון א בוים, וואָס בוינט זיך איבער א צוברָאכענעם פּארקאן, אין ער פֿאלט אונטערטאַנצענדינ אויפֿן שטראָז. סאליאר הויבט איהם אויף א פֿרישען האַרט אין קאַלט אין טוט אין איהם א בים אריין מיט א זאַפּטינען קנאַק.

פֿון העט, העט, ווייט טראָנט זיך דייטלך־נעצוינען דאָס שווערמיטינע נעזאַנג פֿון א שניין וואָס פֿיהרט נאניטש׳ פאסען די פֿערד אין פֿעלד אריין:

טו איך רייטען אויף מיין פֿערד,
און פֿייף מיר אויף מיין פֿ־יי־פֿ־ע־ל.
לייט מיינען אז איך בין א בחור,
אָבער איך האָב שוין נאָר א ווי־יי־ב־ע־ל...׳

דאָס נעזאנג ווערט מיט א מאָל אָבנעהאקט אין טראָנט זיך א ביסעל שפּעטער דערווייטערט, שוואַך־פֿארלירען אין האַקט זיך ווידער אָב.

נאָך די לעצטע נויה׳שע הייזלעך וואָס שלאָפֿען איינגעוואַרעמט אונטער זייערע טיפֿע סטריכעס צוויישען הויכע סטערטעס שטרוי, אין דער זייט בים שטראָז שוין אויפֿן פֿריען פֿעלד ארוים, שטעהט איינזאָם אין דער נאכט א נרויס אלט הויז מיט א בייטען ברעטערנעם טויער. די בייבינע וויסע וועגד זעהען אוים אין בלייכען לבנה־ליכט ווי אויסנעטון נאקעט. דאָ וואוינט ניטעל די שענקערין, און וויל איהר מאַן איז צוריק מיט יאָהרען, תיכף נאָך זייער חתונה, אַוועק קיין אַמעריקא, מאכט זי שבת־ אוך־ יום־טוב אַליין קידוש. סאליאר קלאָפּט הילכיג מיט דער פֿויסט אין טויער:

— כטא טאם? — הערט זיך פֿון אינווייניג א בריט מאנסבילש קול.

— מאך אויף!

דער בריטער טויער עפֿענט זיך מיט א שווערען הייזערינען סקריפּ און אין פֿאָרהויז, אויף דער שוהב־שווינ, בוינט סאליאר אָהן דעם קאָפּ אין שלעפּט אריין

דאָס דרעננעל.

— דאברי זיעטשור! — זאָגט ער.

— דאברי וועטשור! — ענפערט די יודענע מיט צווייי שארפּע ,רר־יישען אין איהר שטאַרקען נויה־שען אקצענט. זי צינדט אָן א שטיקעל ליכט אוּן שמעלצט עס צו צום נעזימס פּונ׳ם קוימען. אין דער שאָטענדינער האלבטונקעלקייט פּונ׳ם ליכט־פּלעמל ציטערט אויף אין דער ליידינער שרעקלעך־נרויסער פּוסטער שטוב די וווייכע, אָבנעשטאַנענע, נרויע לאַנגווייליקייט, וואָס זעצט זיך אָב אויפּ׳ן נאנצען לעבען, וויי דער אייבינער שטויב אויף א באַלקען אונטער דער סטעליע. אין מיט שטוב שטעהט א נראָבער נעשפּאַלטענער מיט נודנעם בראָנפּען־ריח אָננעזאַסטער טיש אוּן נעבען איהם אזא זעלבע לאננע, נידריגע באנק אויף אין פּוס אוּן שטאט דעם אנדערען אינטערנעשפּארט א שווארץ פּעסעל. פּאר דער יודענעם בעט אין ווינקעל קוקט אַראָב פּוּן א נעל בילדעל, שווארץ־באַפּינטעלט פּון פּלינען־קויט, איהר מאן מעכל־העדש, וואָס שטעהט דאָרט אין אמעריקע אייסנעסט־אָיעס, מיט א נעדאַפּעלטער נאַלדענער קייט אין דער ווייסער וועסט אוּן דעם נראָבען פּינגער האַלט ער אוּן א נעעפּענט בוך. איבער דער טיר העננט א אלט פּארויבערטער מזרח אוּן ס׳זעהט זיך אויף איהם אהרן׳ס געפּלאַכטענער סטאַדעק, אוּן דער נערינגעלטער עק פּון א לייב.

— דרעננלעך... — בייזערט זיך די יודענע — צו יענעם טראָנט ער כל׳ע נוטט אוּן צו מיר ברענט ער דרעננלעך... — איהר נאקעטע, דיקע פּים שטעקען אין נרויסע צוזדרעהטע מאנסבילישע שטיוועל אוּן, צוהאלטענדיג זיך דאָס קליידעל מיט אירן האנד, וועגט זי מיט דער אנדערער דעם דראָנג אריוף אוּן אראָב, אוּן דער נרויסער שאָטען אויף דער וואנד מאכט נאָך די באוועגונגען, אריוף אוּן אראב.

— ניב בראָנפּען! זאָגט סאַליאר אויסקוועצענדיג זיך בייס טיש. די יודענע ברענט איהם באַלד צו א בלעכען קוואַטידעל בראָנפּען אין האלט עס איהם פּאר די אויגען:

— באצאָל פּריהער... — זאָגט זי.

— וואָס הייסט כ׳וועל נישט באצאָלען... האָסט מורא כ׳וועל נישט באצאָלען? דורנא זשידיווקא... הע... פּאַרוואָס זאָל איך נישט באצאָלען?... הע... שרייט סאַליאר באליידינט. ער נעמט ארוים דער יודענע דאָס בלעכעל בראָנפּען פּוּן דער האנד פּארוואַרפּט ניך דעם קאָפּ אויף דער פּלייצע אוּן טוט עס א קער איבער אין מויל אריין. דערנאָך טוט ער א שפּיי אין דער זייט אוּן זאָגט:

— ניב נאָך א קוואַטידעל...

אין בשעת ער טרינקט איז זיין קליינע קיילעבדינע נאז בלאה־נערויטעלט מיט א צופּרידענעם נלאנץ אוּן די האָר אויף זיין נישט־נענאַלטע מאַרדע שטעהן אָב שיטער אוּן האַרט, ווי שטרוי־וואַרצלען אויף א אבנעשניטען פּעלד.

— ביזט א וואויל מאַלאדיצע ניטלע... לאכט סאַליאר.

— נאי... אָסט קאלטע הענד... — שמייכעלט פּארשעמט די יודענע אוּן שטופּט

אוועק זיין האנד, וואָס קריכט צו איהר ברייטען הינטען, אָננעבלאָזען הויך, ווי א איבערנעוויירענע דיזשע טיג. ער שלעפּט זי איננעשפּארט צו זיך, אוּן זי רייסט זיך אוועק:

— פּע, שטינקסט פּוּן בראָנפּען ווי א הזיר, דו ננב, דו... — זאָגט זי אוּן כאפּט אָן מיט דער האנד זיין שוואַרצע האָרינע ברוסט אונטערן צוכראסטעטען נראָבען העמד.

— ד־ר־נ־א־ ז־ש־ע־ד־י־ור־ק־א־... — כריפּעט סאַליאר. זיינע קלייגע פּערזונקענע הינערישע אייגלעך זענען פּוּל אָננעלאָפּען מיט טרערען אוּן פּינטלען צומישט. אוּן דעד נוי מיט דער יודענע ראַננלען זיך שטום מיט דער הענד אוּן מיט די קעפּ, פּאפּען הויך מיט צוקרימטע איננעפּאַלטענע פּנימ׳ער אוּן פּאַלען דערנאָך פּאַרפּלאָכטען איינס־אינס־אַנדערע שווער אויפּ׳ן בעט.

— — — — — — — — — — — — — — — —

אין די נרויסע לייבינע טעפּ פּוּן זויערמילך וואָס שטעהן אונטערן אויוועז כאפּען זיך אויף פּונ׳ם שלאָף מחנות פּלינען, נרויסע שוואַרצע אוּן אויסנעפּאסעטע. זיי זשומען הויך אין די זוירע טעפּ אוּן צוקריכען זיך איבער די וועגד פּויל אוּן שאַפענדינ־שוואָך וויי זיי וואָלטען נעוועז בלינד. סאַליאר כאפּט זיי אין פּויל זשמעניעפּ אוּן די, וואָס האָבען פּעפּע בייכלעך צעדריקט ער אייניצוויייז צווישען די פּינגער, דרימלענדיג האַלב־פּארשכור׳ט מיט אין אייגעל.

— כ׳וויל שלאָפּען... באצאָל אוּן נעה... — טאָרעט איהם די יודענע פּאר אנ׳אקטעל.

— פּאַן בינ... נאָט וועט באצאָלען... — זאָגט דער ננב.

— נו באצאָל... באצאָל... פּאני סאַליאר... כ׳בין אנ׳ארעמע יודענע... וועסט האָבען אַנ׳עברה... נאָט וועט דיך שטראָפּען... — בעט זיך די יודענע מיט נוטען.

— נישט אמת... זשידעם האָבען נישט קיין נאָט... — שרייט סאַליאר.

— אוי... א נרויסען נאָט... א נוטען נאָט... ער זיצט אוּן הימעל.. זיצט אוּן זעהט...

— וואָס זעהט ער? — פּרענט סאַליאר פּארהודש׳ט.

— אלצדינג!

— אלצדינג?

— יאָ! אלצדינג... אוי וועה איז מיר נישט נעשעהן... — זיפּצט די יודענע פּרום א ווישטוענדיג אין שויב מיט די פּינגער.

סאַליאר שטופּט זיך אָן די נאָז מיט מאבעקע אוּן זיינע פּארנעבעלטע שטימפּינע נעדאנקען נראָבען זיך אין מה פּאמעלך, שווער, אָנשטויסענדיג זיך אויף עפּים הארטען, אומדורכדרינגליכען, ווי א ריסקאל וואָס מרעפּט אויף א שטיין נראָבענדיג אין דער ערד. אוּן ער פּרענט קראַצענדיג זיך אין די לאַננע קודלעס:

— ווי אוי־זשע הייסט ער?

— ווער ?

— נו אייער נאָמ . . .

— שא ! דו הם סראק . . . מ׳מאַר אזוי נישט רעדען . . . נאָמ האָמ נישט קיין נאָמען . . . באַצאָל אין נעה . . . — זאָגט די יודענע.

— נישט אמת, זשידיווקא ! — שרייט סאָליאר — נישט אמת ! אינזער נאָמ הייסט כריסטאָס ! ביהמע כריסטאָס... אז איך זאָג כריסטאָס איז כריסטאָס...

— עה דו מיינסט דאָס יהעל... פֿאַרקרימט זיך די יודענע מיט עקעל אין קול — טפו... טפו... טפו... — אין זי שפייט אויס דריי מאָל.

— ברעשעש זשידיווקא . . . לייקענסט . . . כריסטאָס . . .

— נו זאָל זיין כריסטאָס . . . אבי באצאָל אין נעה . . . מיט ן ראש אין דער אדמה אריין . . . — זאָגט די יודענע אין זי נעגיצט מיט א בריטען נעעפֿענטען מויל.

— ברעשעש . . . לייקענסט . . . — שרייט סאליאר קלאסענדיג מיט דער פויסט אויפֿן טיש. זיין קלייער ווילד־פֿאַרוואַקסענער שטערן איז רויט פֿון רציחה אין אין די מויל־ווינקלען בעווייזט זיך פֿאַרדעכטיגער שוים.

— עה . . . האָסט זיך שוין אָנגעשכור׳ט מיין בלום . . . — זאָגט די יודענע טרעסענדיג בייז דעם קאָפּ —נו נעה׳ישט טאקע . . . — זי עפֿענט פֿרייהער די טיר, כאפט דערנאָך מיט אין האנד דעם גנב בייס קאַרק, אין טוט איהם מיט כח א טלום ארוים אין דרויסען :

— אַ׳אבליייעך, אַ׳אויסלייזער פֿאַר מיר אין פֿאַר מיין מאן אין פֿאַר כל ישראל אמן סלה . . . — זאָגט די יודענע מיט א התנה־ננון אין פֿארקייטעלט די טירען. דערנאָך וואַרפֿט זי אָראָפּ די שטיוועל פֿון די פֿיס, אין איינקריכענדיג אין בעט פאשטש זי אינטער דאָס נ־אָבע א׳בער־בעט אין לעשט אויס דאָס ליכטעל מיט אין איינציג בלאָז פֿון דאָרט ביז צום נעזומס פֿונ׳ם קוימען.

III

ד ע ר ס ו ק

אז דער גנב איז אריינגעפֿאלען אין דער וויכער קופּע מיסט פֿאר ניטעל דער שענקעריגס טיר, איז ער תיכף אנטשלאָסען נעווארען מיט א נעשמאקען הארטען שלאָף. באלד אבער האָט ער אויפֿגעהיבען דעם קאָפּ אין שטיל אָהן דעם מינדסטען שאָרך גלייך ער וואָלט נאָך וויטער נעשלאָפֿען, האָט ער נענומען אויף אלע פיר ארום־שלייכען, ארום דעם גרויסען הויז, אין לייבט פאמעליך, מיט די שפיץ פֿינגער, וו א דאָקטאָר וואָס טאפט דעם לייב פֿון א חולה האָט ער נענומען ארום־טאפּען די וועגד ביז ער האָט ערגיץ־ וואו נעפֿונען א שפאָרע אונטער דער סטריכע אין איז פֿאַרשוואנדען אין איהר.

אין א וויל ארום בעוויזט ער זיך וויידער דורך דער שפארע און, אָננעבוינען שליכט ער אוועק קווער מיט די פֿעלדער אין דער וויטער שטילער נאָכט אריין.

אינטערן שטעטעל וויט אריבער אויף יענער זייט אויסנעשריקענטען טייך לינען די

„וואלעס", קליינע לימינע בערנלעך אָבנעשיטע אין אונטערנעהוילטע, באוואקסען פֿון ווילדע שטעכערס. אין צווישען זיי אין לבנה־ליכט בלייכען זיך מאַט־נעל צוואָרפֿענע טרוקענען) ביינער, נרויסע אין שארפֿע ווי העק אין ווייסע האלבע שארבענס מיט בריט־צויפענטע פֿערדישע ציין. דאָ ווערען פֿארשארט די נעפֿנ׳רטע פֿערד אין דער היצעל הרנ׳ט דאָ די נעכאפטע הינד. א צופֿאלענער איינגעזונקענער דאָך, א חורבה פֿון אמאלינער צינעלנינע באהאלט אונטער זיך די טיפֿע פֿינסטערע לעכער פֿון די אמאָלינע צינעל־אויוועגס. אין איינעם אזא לאָך וואוינט סאליאר דער שטעטעל־ננב, אין אויבען אויפֿן שטוביגען בוידעם ציישען די צופֿוילטע ק־אָקוועס, וואָס זענען נעדיכט פֿארוויקעלט אין שוואַרצע שפינוועבס וואוינען די נישט־נוטע . . .

ער קומט אהיים נאָך האלבע נאכט אין זעצט זיך אוועק אין דרויסען אויפֿן שטיין עסען די פֿיש אין די ייך וואָס ר׳האָט ארויסנעננבה׳ט בי ניעשל דער שענקערין פֿון דער קאָמער, אָננעגרייט אויף שבת. פֿונ׳ם בוזים שלעפט ער ארוים דער יודענעס נרויסען נעשמאקען בילקע־פלאַץ, באשוט מיט מאָהן אין מיט טשערנישקע, ברעכט אָב א שטיקעל אין איז מכבד זיין שוואַרצען קודלאטען הונד .וויילקע וואָס קומט איהם אקענען נעלאָפֿען אין רייבט זיך נעטרי מיט דער וויכער וואַרימער וואָל צוויישען זיינע קני. אָבער דער הונד באַנונט זיך נישט, אין שטופט אריין זיין אויסנעהונגערטען פֿייכטען פיסק אין טאָפּ אריין אין כלעפטשעט דאָרט מיט דער צונג נך נך, אין נירינ :

— נא . . . נא . . . וואָס אויסטו זיך אזוי . . . כ׳האָב פֿיינד אז מ׳איילט זיך . . .

— זאָגט סאליאר אין נלעט מיט זיין רויהער נראָבער האַנד צערטלעך דעם הונד איבערן צישערדינען רוקען. נאָכ׳ן עסען שמירט ער זיך מיט ד׳ פֿעטען פֿינגער די כאָליעווע פֿון די שטיוועל, צושטרעקט זיך אויפֿן רוקען אין קוקט אין דער נעלער לבנה. אריין וואָס העננט איצט פֿארשלייערט. אין א לייכטען דורכזיכטינען נעפּעל און זי זעהט אויס, ווי א נרויס נעלעכעל פֿון א אי־ וואָס שוויבט אין איינעם וויסעל. מאַט־וויים אין שווער לינען די אויסנעשטערענטע סוף־זומער נעכט אויף יענער פֿלאַכער פֿאָלישער ערד, ארויספערענדיג פֿון איהר נייסטערהאפֿט די איינעדארט־וואַרצלען פֿון די אָננעבוינענע צעפֿלאַכטענע טרויער־ווערבעס ביי די ריווער. אין פֿון זיי שפינט דעמולט די שוווערמיטינקייט א הארטע נעץ פֿאר די חלומות וואָס וועלען ערשט נעבוירען ווערען. פלוצים נעמט דער הונד אומרוהיג ניכען אין דער לופֿט מיט נעשפּיצטע אוירען אין נראָבלענדיג ניך, ניך מיט די פֿאַדערשטע פֿיס די ערד, ברומט ער אונהיימלידְ שטיל, פֿארדישעט, אונטער דער נאָז. סאליאר דער גנב טוט א ציטער מיט אלע אברים אין די ציין אין מויל טוען זיך א קלאַפּ אָן הויך, איינס־אויפֿס־אנדערע :

— נא ! זי איז דאָ . . . איצט איז זי נעקומען . . .

ער זעצט זיך ניך אויף אין קוקט ווילד צום פֿינסטערען ווינקעל אויפֿן אלטען דאָך־ בוידעם פֿון דער ציגעלניע־חורבה. רייטענדיג דאָרט אויף דער קראָקוע אין א לבנה־ פֿלעק, ווינקט זי צו איהם מיט א לאַננן אויסנעקרימטען דארען פֿינגער, די אלטע אָבנערוסענע מכשפה מיט די ווילדצלאָזענע פֿלאָקסענע האָר. זי דרעהט איהרע

נרינע קיילעכדינע אויגען אין לאכט באַזהאַפט מיט דעם איינגעפֿאַלענעם ליידינען מויל
פֿון וואַנען ס׳שטאַרט ארויס א איינ־אויף־איינציגער נרויסער, צובראָכענער צאָן
אונטער די שפּיצינ־פֿאַרבוינענע נאָז־אויף נאָמבע, וואָס קומען זיך צוזאַמען, אין
איהר מוראַדיג פּרצוף זעהט אויס ווי א נעעפֿענטע צוואַנג.
מיך, אַנגעבוינגען אין פּאמעליך ווי נאָך א שווערער ארבייט, לאָזט זיך סאליאר נעהן
אהין וואו די אלטע רופֿט איהם. ער קלייבט ארויף אויפֿן בוידעם אין די מכשפֿה
בינד איהם אָב ניך, אייליגדיג מיט אירע דינע קנאַכינע העגטלעך דעם רימען
פֿון די הויזען, מאַכט א שליף אין טוט איהם אן אויפֿן האלז...
סאליאר הוידעט זיך א ווייל אראָבהענגענדיג פֿון דער קראָקווע דעם קאָפּ, א ביסעלע
נעבוינען אָן א זייט, אין די צוגע שטעקט ארויס פֿוס מיל־ווינקעל לאַנג אין טוט.
אין לבנה־פֿלעק גלאַנצען זיינע פֿעט־נעשמירטע שטיוועל מיט א שארפֿען וויסען
שאָטען־פּאס, ווי מען זעהט איהם אויף א צילענדער־הוט קענען דער זין.
הינטען, נעבען שטיין, זיצט דער הונד אויף צווי פֿיס און אויפֿנעהיבען שארף דעם
פּיסק אין דער הויך הויקעט ער לאַנג אין איינמאָנג, דאָס איז יענע טרוירינע
אונהיימליכע קלאָג פֿון א הונד אקענען דער לבנה, וואָס ווערט נעבוירן פֿון דער
בלייבער נאַכט־שטילקייט און פֿארנעהט אין איהר.

ווין, 1915

ראובן איזלאַנד / צוויי לידער

I

דער הונד פֿון דיינע האָ, דער קיהלער ריח פֿון וואַסער,
דער שטילער נאַנג פֿון שיפֿען,
אין בליהענדינע ליכטער אויפֿן טיפֿען שוואַרצען טיך,
אין בלייך פֿארגליהט דער אוונט נאַכשיין הינטער זייערע מויערן,
אין ריזען טויערען ווינקען אוגו אין רופֿען —
דיין וואַרים מידע האַנד אין דיין פֿארקלערטער בליק,
זיי רעדען שטומערהייט פֿון ניט באַשערטען גליק
אין פֿון נעאהנטע שרעקען.

II

איצט שמעקט פֿון דיר מיט נראָ, מיט ווינט אין
מיט דעם הייסען אָטעם פֿון פֿארלאַננען,
אין פֿון דיין אויג קוקט איצט ארויס די טיפֿקייט פֿוס טונקלען וואַלד
וואו צוויישען זייערע בוימער פֿאַלען דומפֿע קלאַנגען,
פֿון טרויט וואָס לאָזען נאָך זיך טרויער,
ווי עכאָס פֿון נעזאַנגען.

בער האראָוויץ / פֿון „ישו הנוצרי"

יוזעל

אלס קינד

האָב איך דיך נישט נעקענט —
אין שטוינענדיג האָב איך נעזעהן
הויבען צו דיר די הארטע הענט
פֿול מאַזאָליעם די כלאָפּעם,
וואָס זענען ארבעטם־מיד
נענאַנגען פֿון די פֿעלדער —
איך יוד!

„יוזעל"

האָסטו נעהייסען . . .
אין איך האָב פֿאר דיר נעפֿיהלט
אָבשיי אין א קאַלטען שרעק,
אין א צוויפֿליישען שפּאָט,
די ביסט דאָך הָאלץ נעווען פֿאר מיר,
א פּסל פֿון א מענש,

פֿאַר מיר דעם יודיש קינד,
אין פֿאַר די אַלטע גוים — נאָט!

אין דער מענש איז נעווען א משומד...
א בריאה פֿון וועלכער יעדער יוד
זיך וועגט אַוועק
מיט צער און מיט שרעק

ד י ב ל י נ ד ע נ א כ ט

איך נעדענק זיי, אין נעדענק זיי
א די נעכט פֿון דיין נעבוירן,
וען פֿון בראָנזע־גלאָקן־קלאַנגען
האָבען פֿענסטער אויפֿנעציטערט
אין נעוואָקעלט זיך די וועגט...

אין די נעכט פֿון דיין נעבוירן,
וען פֿון בראָנזע־גלאָקן־קלאַנגען
פֿלעגט צעהדזשען זיך דער אויר —
האָט מען צוגעדעקט די פֿוילע
וואַסער־פֿעסער, וואַסערקאַנען
פֿאַר דעם נייסט פֿון בייזער טומאה
אין די יודיש־פרומע היזער —
אין זיך נישט נעווואַנט אין נאָם...

וויל אין דרויסען דאָרט נעגאַנגען
זענען מהנות־וויי די שקצים
טראָגענדיג די העלע שאָפקעס,
זינגענדיג דערלייזונגלידער,
הירטענלידער, ליבעסלידער
אין קאָלענדעם באַגנע־לאַנגע,
זינגענדיג מיט האָס: —
אַל—לע־לו—יאַ, האָ—זי—אַנ—נאַ!
אַל—לע—לו—יאַ, האָ—זי—אַנ—נאַ!

בשעת פֿון הויכע קלויסטער־טורעמס
זענען בראָנזע־גלאָקן־קלאַנגען
זיך אין אויר בריט צעגאַנגען —
אַללעלויא — האָזיאַננא
אַלעלויא — האָזיאַננא — —

פֿון נוישע הייזער
האָט דעמאָלט נעשטראָהלט ליכטינקייט,
אין דורך די יודישע שטיבער
איז א בלאסע, קאַלטע אימה נעצווינגן,
הינטער די אַליין נעשטיקטע, וויסע פֿירהאַנקעס
האָבען נעשמאָרט אין דער זילבערנער נאכט אריין
שוואַרצצעפּינע יודישע טעכטער
מיט צעפּלאָשעטע נרויסע אויגען...

צ ל מ י ם

מיט וואָס פֿאַרא נעפֿיהלען ברודער,
ביסטו פֿאַר קלויסטערס פֿאַרבייגענאַנגען?
ווי אַזוי באַגענגען דיך צלמים, ברודער,
איינגעוואָרצעלטע אויף פּרישת דרכים?

ווער האט נעפֿילט,
אז זיי זענען דערהויבענע אהבה־ס׳מבאָלען,
נעוואָלדיגע תפלות פֿון בארבארען,
וואָס נארען וועלן נעטליכע מענשען?

פאר בושה, דערנידערונג, אוממעכטיגען נרימצארן
אין וועמען פֿון אייך האָט נישט נעקאָכט דאָס בלוט
פֿון די אבות, נעשרפֿטע אויף קדוש השם
פֿון נעהרגעטע, נעברענטע תמיד אין אומעטום?...

מיר איז ביז היינט א בייז נעשפענסט א צלם,
צוויי אויסנעשפרייטע אָרעמס
פֿון א פֿרעמדען, ווילדען נאָס,
וואָס שטעהט אויפֿנעריכט אין האָס
אין דראָהט, — אין דראָהט!...

נ. וויניג / אין די טריט פֿון א נייעם יודישען סטיל

ב

ש. ניגער זאָגט אַרוים אין זיינע בריף וועגען דער יודישער ליטעראַטור („די יודישע וועלט") דעם נעדאַנק, אז דעם אָרט פֿון דער איצטיגער ראָמאַנטישער שטימונג אין ליטעראַטור, וועט סוף־כל־סוף פֿאַרנעמען א מין קלאַסיציזם. דער דאָזיגער אָבנגערי־סענער נעדאַנק פֿון א נרעסערער ארבייט לאָזט שפירען דעם טיפֿען זין פֿון ניגער'ן

פֿאר דעם זיך כסדר ענטוויקעלדינען לעבענס־סטיל. דער מאַמענט, וועלן אזא נעדאַנק
האָט נעקאָנט אָנהויבען צו צאַפּלען אין א מוח, מוז בעטראַכט ווערען פֿאר יענעם
מאַמענט, אין וועלכען עס הויבען זיך שוין אָן צו בייטען אַלע ווערטען, וועלן עס
הויבט זיך אָן דאָס אַלטע צו פֿאַרוואַנדלען אין אומקליידען זיך אין א פאַסינערען
מלבוש. כדי בעסער צו קאָנען אויספֿעכטען דעם קאַמף פֿאר נייע לעבענס־מענלי־
קייטען, אַנדערע טענדענצען באוועלטיגען דעם אָרגאַניזם אין גיבען אים דעם כח
דורכצופֿירען די גרויזאַמע מלחמה מיט די דרויסענדיגע, פֿיינדליכע שטרעבונגען.
אייבינע צופאַסונג — הייסט אויסאַרבייטען תמיד דעם פאַסינען נעדאַנק, אלס
פאַסינסטען כלי־זין צום אָרגאַניזירען אָדער רעאָרגאַניזירען פֿון די פֿאַרהעלטענישען
אי צווישען מענשען אין מענשען־גרופּען נופא, אי צווישען מענשען אין דעם
אַלצדינג, וואָס איז דרויסענדיג, אין וואָס מען קאָן קוקן אָרגופּען: נאַטור.
דער זעלבער ש. ניגער האָט א מאָל אין א רעצענזיע („נאַליצאַנער לידיק" יידישע וועלט
1914) אנב אורחא נעזאָגט: „די יוננע יידישע פּאָעזיע מוז קרינען דעם מוט צו די אייבינע
פֿראַגען פֿון וועלט אין מענש, נאָר דאָן, וועט זי אָנהויבען צו אָטעמען מיט פֿולען
אָטעם". פֿולער אָטעם הייסט נאַטירלעך, דער כח, די מענליכקייט דורכצולעבען דאָס,
וואָס די שעה ברענגט, הייסט אינשפּאַרען זיך מיט ביידע פּיס, שטאַרק, אייזען־
אין שטאָל־שטאַרק, אין דעם לעבען, וואָס פֿליסט אומאויפֿהערלעך, אין דעם לעבען,
וואָס טראַכט תמיד אונז צו טוישען אין פֿאַרבלענדען. ס'איז קלאָר, אז אין אזא
צושטאַנד איז נישטאָ קיין פּלאַץ פֿאר די דאָזיגע שטימונגן, וועלכע עם האָבען
דורכנעלעבט א. וויטערס העלדען, דאָן וועלען אומענלעך זיין סאַניאַ וועראַטער:
„בויען מוז א פֿאָלק, אין לאָזט מען אים ניט, דאַרף עם זיך מיט פֿאַרבייסענע צייַן
אינשפּאַרען, מיט דעם לעצטען כח פֿון דעם אמאָליגען מסירת נפש פֿון די
עשרה הרוגי מלכות. וואָרום אז ניט, איז שלעכט, אז ניט, קומט די לעצטע שעה,
דער לעצטער יוד . . .' (א. וויטער: אין פֿייער. II. פּקט).
א פעסימיסטישע פֿאַרצווייפֿלונג!
דאָס איז די שטימונג פֿון א פאַנראָמירטען, וואָס שרייט מיט זיין לעצטען אָטעם
דאָס „שמע ישראל . . .
און אָט די דאָזיגע שטימונג האָט אונז צוגעפֿירט צו א פסיכישען צושטאַנד פֿון
ראָמאַנטיק. ס'איז קלאָר און בולט, אַז אויב מיר זענען שוואַך און אָבהענטיג, דאָן
איז פֿאַר אונז נישט מענליך צו בויען פֿאַר דער ציקונפֿט, אויספֿלאַסטערן דעם וועג
פֿאַר א וויטערדינען עטאַפּ; אינזער לעבען איז חיי־שעה. אָבער דאָך קענען מיר
פֿאָרט נישט אין דער לופֿט שוועבען, אָהן א וועלכער עס איז אָנלעהנונג. דער
רעוואָלוציאָנער שפּאַרט זיך אָן אין זיין אילוזיע פֿון דעם ציקונפֿטינען גן־עדן און
דאָס ניט אים דעם כח צו צוברעכען און צו צושטערען דאָס אַלטע, וואָס לינט
הינטער אים. אָבער וויר עס האָט נישט אזא אילוזיע פֿון דער ציקונפֿט מוז זוכען
אן אַנדערע בריק, וואָס פֿירט אין פֿאַרבינדט דעם היינטינגן טאָג, זיין לעבענסמאָג
ער קאָן זי יעמאָלט נעפֿינען, וועלן ער קערט זיך אום. דאָס אומקערען זיך, אָהן

קיין אויסבליק, אָהן קיין שום וויטערדינער פערספּעקטיוו ניט אים כלומר־שטע
בערוהיגונג. „פאַטער, צום זיידען צוריק, צום עלטער־זיידען!" — שרייט סימא אין
דערוועלבינער דראַמע. אין א מיסטען כאַראַקטעריסטיש שפּינעלט זיך דאָס אָפּ אין
סימאָס וויטערדינע וועגען. ניטס נאָר נוט אכטונג, ווי נישט־וויל־ענדיג ננב'ען זיך
אים ארויס וועג־טעו, וועלכע מיהען דוקא אזוי אין נישט אנדערש קלינגען, וויל אזא
מין אופן פֿון צו בעטראַכטען שטעקט אומבאַוואוסט אין זיין נשמה. מיינסט, איך
זאָג, אז איך בין נוט . . . דער אמת'ר יוד שטעהט נאָך הינטער אונז, ער דאַרף
נאָך אָנקומען. נאָר איך, מיר, מאַכען מיר א וועג פֿאר אים, א וואַרע — פֿאַרן
צוקונפֿטינען יודען . . .
ס'איז אינטערעסאַנט: דאָבט זיך, אז דער צוקונפֿטינער מענש איז פֿאר
אונז, מען מוז אים נאָר דערנייכען קענען. דאָ איז וויידער להיפך: דער נייער יוד
.שטעהט הינטער אונז. ער איז שוין פֿארטיג. מען איז פּטור פֿון די דאגות, מען
מוז נאָר מאַכען א וואַרע — אין אַלץ איז נרייט. אָט דאָס איז די דאָמאַנטישע
נרונדשטימונג. מען דאַרף נאָר מאַכען פֿון איר א טעאַ־יע מיט אַלע פּישעווקעס
און ס'איז שוין נרייט א לעבענס־פֿינצים. עס וועלט דע־מיט נעשאפֿען דאָס יענינע
נעפֿיל, וואָס דער דייטש רופֿט עס אָן אזוי נוט אין פאַסט מיטן וואַרט. „שווערמעריי".
אָט הערען מיר זיך צו, וואָס חנה־קע רעדט; יוננפֿרויען יידישע פֿלענען אין וויסען
ארויסנעהן ביי נאַכט אין די נערטנער פֿון ירושלים אין טאַנצען . . . נעדענקען מיר
מסתמא די נאַכט־הימלען, וואָס זענען דעמאָלט א'בער ירושלים נעהאַנגען, אומ־
באוואוסט נעדענקען מיר זיי . . . ציט אונז — אָט — צו די פֿייערן פֿון דער
יאָהאַנ־נאַכט, צו די שייטער־הויפֿענס, ארום וועלכע עס טאַנצען, ווי איר רופֿט זיי,
פרעמדע. אין אזוי איז דאָס, דוכט זיך, ענליך אויף יענע נאַכט, אויף די וויסע
קליידער פֿון די יידישע טעכטער א מאָל אין דאָך ניט ענליך. אזוי לאַנג איז דאָס
נעווען, אזוי פֿאַרנעסען אין דאָך ניט אינגאַנצען פֿאַרנעסען. צו יוננע קינדער פֿון אַן
אלטען פֿאָלק זענען מיר. בענקען מיר, זוכען מיר אין נעפֿינען זיך קיין אָרט ניט.
די נראָהע האָ־ פֿון אן אלטען פֿאָלק . . .'
דער וועג צום „שטיבעל" איז פֿעסט אָנגענעיכענט. דער וועג פֿון אומקלאָרע רעטענישען.
דאָס פּלאַנטערן זיך אין ראַנגלען זיך מיט'ן בייזען אין בלינדען נורל. אָהן קיין שום
פֿאַרוואָס אין פֿאר וועג, דאָס וואַלנערן זיך אין פֿרעמדע נערטענער אין דאָס
צאפּעלדינ — „שטומע" אומקערען זיך א היים — דאָס אַלץ איז די קללה פֿון
א פֿאַלשען לעבענס־פרינציפּ.
אין אויב דאָס איז דער פּראַגראַם, דאָן וועט די לאָזונג נישט אַנדערש אָנגערופֿען
ווערען, נאָר איינצינ אין אַליין: רוה.

עס קען מיין ליכט אין נאַכט קיין וועג נישט וויזען —
עס קען מיין ליכט דערצייַלען נאָר פֿון רוה.
(„דוד איינהאָרן")

אנב אורחא איז אָבער אינטערעסאַנט צו באַמערקען אין אָנטקענענצושטעלען די

פֿאַרשידענע פֿעלקער, אין פֿערגלייכן דערביי אינזערן היימישען ראַמאַנטיזם. וועלען מיר נעמען, למשל, דעם דייטשישען, וועלכער וועגדט זיך אי צו די טופּסטע קוואַלען פֿונ׳ם פֿאָלקסשאַפֿען און אינצייטיג קערט ער זיך אום צו דעם מיטעלאַלטער אין צים מיטעלאַלטערליכען קאַטאָליציזם. פֿון אין זייט דער בריטסטער יסוד אין דעם וואָס די מאַסען האָבען נעשאַפֿען (אפשר אויך אלס הילפֿסמיטעל פֿאַר דעם צווייטען טייל פֿון זייער וועלטאָנשויאונג) און פֿון דער צווייטער זייט ווידער א מין אומקערען זיך צו די לעבענס־פֿאָרמען, וואָס דאָס מיטעלאַלטער אין דאָס מיטעל־אַלטערליכע קריסטענטום האָבען נעצייטיגט; דאָס אומקערען זיך צו דעם וואָס די טראַדיציע האָט איבערגעלאזט, די שיינע קאָליזען אין בילדער פֿונ׳ם הויפֿישען לעבען, מיט די נעפֿאַנצערטע ריטערס, מיט די הויפֿזינגערס, די טרובאַדורס, מיט דעם נאַנצען אפֿאַראט פֿון א לעבען, וואָס קאָן באמת צוציען דורך זיין שימערינדינער פֿיל־פֿאַרבינקייט. אזא שטימונג קאָן נעבען א טייסט, קאָן וועקען אפילו דעם הערָאישען נעפֿיל. אָבער הערָאישער טאָן נעפֿינט זיך ווידער אין דעם פּוילישען ראַמאַנטיזם, ער איז דורכנעוואַפֿט מיט דורכנעווייקט מיט׳ן שטאַרקען נעדאַנק אין שטאַרקען נעפֿיל פֿון אויסלייזונג. אוין אויב ער וועגדט זיך צום פֿאָלק, צום פּשוט׳ען פֿאָלק אין צו זיין שאַפֿען, וועט אַדאַם מיצקיעוויטש נעמט אָן אין זיין שאַפֿען די פֿאַרמען פֿון דער פֿאָלקס־שאַפֿונג, דאָן טוט ער עס אינעמלך צוליב דעם, וואָס אין איר טאַקי איז שטאַרק בעטאָנט דאָס נעפֿיל, דאָס הארץ. ווי די אינען אוין שפאַקטיוון פֿון די הכמים׳. דער פּוילישער ראַמאַנטיזם איז טאַקי נעווען בלויז הערָאיזם. ער האָט נעשאַפֿען דעם באַגריף אוין די אידעָאַלאָניע פֿון קרבנות. ווי נישט אויסנעהאַלטען אוין לעבענספֿעהיג זאָל נישט זיין דער ראַמאַנטיזם, דאָך קאָן מען אים נישט אָבזאָגען דאָס רעכט צו שטאָלצירען מיט דעם, וואָס ער האָט אויפֿגעטרייסלט אין זיין צייט די הערצער אוין נשמות אוין פֿאַרש עפעס נעשאַפֿען, וואָס ער איז נעווען אין א נעווי׳סען מ׳ין פּראָדוקטיוו.

דער יידישער ראַמאַנטיזם האָט נאָר דעם אינצינען כה פֿון אימפּאָטענץ צו זאָגען .לער. איז מיין צוקונפֿט, אזוי ווי דער מדבר׳ (דוד איינהאָרן), אין דערפֿאַר מוז עס אויך פּאַסיר־ען, אז .מיין ליד איז נעפֿאַנגען אין ריטם פֿון טרוירינע, שטילע נעזאַנגען׳. אמת, אויך דאָ איז די צוגעבונדענקייט צום יידישען פֿאָלק, צו זיין טראַדיציע, אָבער הייפּטזעכליך צו דער טראַדיציע פֿון ליידען אוין צרות, פֿון רדיפות אין גזירות פֿון עלילת דם אוין קרושים (מיט אין איסנאַם פֿון אַשם .שבתי צבי־פֿרוב); די צוגעבונדענקייט צו דער טראַדיציע פֿון אינמאַכט אוין שוואַכקייט אין פּאַסיווקייט, צו דער ט־אַדיציע פֿון פֿאַרלייגטע הענד. דוד היינהאָרן האָט זיך טאַקי אין דעם בעסטען פּעריאָד פֿון זיין שאַפֿען, אין דער צייט פֿון .שטילע נעזאַנגען׳ אוין .מינע לידער׳ דורכנעוואַפֿט אין האָט אויסגעדריקט דעם צישטאַנד פֿונ׳ם יידישען אינטעלינענט, וועלכער האָט זיך איינגעקַרשעט אין זיך, וועָן ער איז נעשטאַנען אויף די שייר־ וועגען אוין געמוטע זיך אנטשיידען פֿאַר די צוויי פרינציפּען: אָדער אקטיוויזם, אָדער פּאַסיוויזם. נישט קאָנענדיג נעפֿינען קיין אויסוועג, קיין אויסוועג, קיין פּאַסיגען

קאָמפּראָמיס, האָט ער אויסגעפֿונען דעם טאָלעראַנטען שטאַנדפּונקט:

א צער פֿון טויזנד דורות ליגט אויף מיר;
די נרויסע פֿיין נעשטעפּעלט האָט מיין שטערן.
מיין טיערע, ווער ווייס, צי איך וועל ווען
דעם שוואַר פֿון מיין אויסלייזונג דערהערען?

מיין טיערע, איך ווייס ניט, וואָס איז שווער,
צי הבל׳ם טויט, צי ק׳ק׳ם לאַנגער לעבען, —
נאָר מיך בעשטראָפֿט אין צווייען האָט מיין נאָט:
ער האָט דעם צער פֿון ביידע מיר נענעבען.

אליין בין איך פֿון אלעטען פֿערשעמט
אין טראָנ אויף די זינד פֿון טויזנד מענשען —
ווו׳ נעמט מען, זאָ, די כחות פֿון א מאָל:
אין פֿייער נעהן — אין נאָט פֿון דאַרט בענשען?

(יידיש עקזיסט. I.)

דער יידישער ראַמאַנטיזם איז טאַקי די פֿילאָזאָפֿיע פֿון שוואַכקייט. אזוי ווי דאָס ארומינג לעבען ישליסט אויס יעדע מענליכקייט פֿון צוזאַפֿאַנען זיך, אזוי ווי די נאַטור איז פֿיינדליך, אזוי ווי די אומשטענדען רופֿען ארויס א זעלבע אין אזעלבע ערשיינונגען אינ׳ם יידישען לעבען, אומשטענדען, וועלכע מוזען ארויסרופֿען אן אומ־ צופֿרידענקייט, איז כמילא דערפֿון נעדרונגען די פּסיכאָלאָניע פֿון יאוש. אוין כמילא וויזט זיך אויס, אז דאָס, וואָס איז נעווען א מאָל, איז נעווען א סך שענער, פֿאַר דעם, וואָס עקזיסטירט היינט, דער יידישער ראַמאַנטיקער וועט זיך אינליבען אין דער מעלאָדיע פֿון .א מאָל איז נעווען א מעשה . . .׳ אזא מין שטעלונג צום פּראָבלעם בעפֿרייט פֿון יעדער אי פערזענליכער אי קאָלעקטיווער אהריות. (אינ׳ם יידישען ראַמאַנטיזם איז ווייטינער פֿאַר אלין דער קאָלעקטיווער מאַמענט פֿון וועלכען עם שפּראָצט ערשט ארוים די שטעלונג פֿונ׳ם יחיד.) נאַטירלידְ איז די ראַמאַנטישע שטעלונג צו די קאָלעקטיווע פֿראַגען א נאַטיִן .פּאַטריאָטישע׳. ס׳טייטש? ער וויל דאָך דאָס בעסטע אוין דאָס שענסטע פֿאַר זיין נעפֿלאָנטער אומה; פֿאָרט אָבער איז אלין אזוי דריקענדיג. אלין דריקט שווער מיט דער נרויזאַמער לאַסט פֿון א קאָשמאַר, אז באמת כדי פֿרייַ צו אויסאָטעמען מזו מען פֿליִצים ווערען א פּראָמעטעאוס. אזוי אָבער, ווי די ראָל פֿון א דערלייזער, פֿון פּראָמעטעאוס אָדער פֿון א משיח איז צו שווער אוין פֿיינליך פֿאַר זייער נאַנצער נשמה־קאָנסטרוקציע, בלייבט מער נישט איבעריג, ווי אָבצוואַרטען ביז ער, משיח, וועט אליין קומען. די פּאָליטיק פֿון אָבוואַרטען איז זעהר קאָנסעקווענט, אוין אינטערעסאַנט איז די פּראָאלעלע מיט אן אנדערע, ענליכער אוין קרובישער ערשיינונג אין דעם אלנעמיין־אירָאָפּעאישען קולטורלעבען.

די ציטען פֿאַר דעם אויפֿטרעטען פֿון די היינטיגע קונסט אוין קולטור־דיכטונגען האָבען זיך אנטוויקעלט אוגטער דעם צייכען פֿונ׳ם — אלנעמיין אזוי אָנגערופֿענעם־ אימפּרעסיאָניזם. דער דאָזיגע אימפּרעסיאָניזם, א טיפּישע ערשיינונג פֿון שטימונג,

אָבהענדיקייט, אוֹן א שטאנד־פונקט פּוּנ׳ם קאָנסומירען ניכער, ווי אויסאַרבייטען
פּראָדוקטיוו נייע סאָציאַלע קולטורווערטען (אוֹן וועלכער קולטורווערט איז דען נישט
סאָציאַל ?). האָט תמיד נעקרענקט אוֹיף איין קרענק, וועֹן מען בלעטערט דורך די
ליטעראַטור, אי די צייטשריפטען, אי די מאַניפעסטען, אָדער סתם אפהאנדלונגען
וועגען זיין אידעלאָגיע, טרעפט מען אָן אין א גרויסער מאָס נעדאַנקען וועגען
נאוֹנות אוֹן נאוֹן. אין קיין שום אַנדערער קולטור־תקופה איז נישט נעווען אזוי
שטאַרק דער שריי נאָך דעם נאוֹן, נאָכ׳ן איבערמענש. פונקט האָט זיך עס צוזאַמענ־
נעמראָפּען מיט׳ן ערשיינען פּוּן נישטשעם פערזענליכקייט אוֹן זיין תורה. דערבי האָט
מען, דאָכט זיך, נאָר איננאנצען פאַרגעסען אן נעטעם וועלטעל, אז נאוֹנות הייסט
ארבייט. א דור פּוּן קאָנסומענטען האָט נישט נעקאָנט אין קיין שום פאַל נישט
אַרויסבערענגען א נאוֹן, וואָס זאָל קאָנצענטרירען אין זיך די אַלע שטראַלען פּוּנ׳ם
נעמיינזאַמען נעדאַנקען־קרייז. די איינענע שוואַכקייט האָט נאָר פּראָדוצירט דעם
נעוואָלדינען שריי, דעם נעוואָלדינען וווּאַנג נאָכ׳ן אויספאַלען פּוּן א שטאַרקען נייסט,
דאָס אַלײַן אָבער, וואָס איז אין דעם דאָזיגען פּעריאָד פּראָדוקטיוו נ׳שׂשפּען נעוואָרען
איז נעשטאַנען מהוין פּוּנ׳ם קרייז פּוּן נעמיינזאַמער אַנשטרענגענישען. דער ענגלישער
שרי־פּשטשטעלער טשעסטערטען האָט פאַסיג איינמאל בעמערקט, אז כה ווילען
דער־שטרעבען נישט די אמת שטאַרקע, ווייל אמת שטאַרקע פילען אים אין זיך;
וועגען כה שרייען נאָר דעקאַדענטען.

אָט טאקי דער יידישער פאַסיוויזם, וועלכער האָט זיך אַנטפלעקט אינ׳ם ראַמאַנטיזם
האָט נעהאָט די איינציג כשר׳ע טענה צום גורל, פאַרוואָס עס בעוויזט זיך נישט
דער משיח. אן אלטע יידישע צרה ... דאָס אויסוואַרטען אוֹיף אן אנדער,
שטאַרקער בעשעפּענייש האָט בעפּרייט פּוּן א יעדען אחריות־נעפּיל אוֹן האָט די
מענשען מאָדעלירט לויט אָט־אָ דעם שטיינער. שוואַכע מענשען מיט א בריייטען
זשעסט, וואָס ווייל מאַכען פאַרציטערן אלע וועלטען. אין דער ווירקליכקייט אָבער
איז עס נישט מער ווי א בריי־פּוסטער זשעסט פּוּנ׳ם אַליין נישט־פּראָדוקטיוון
עלעמענט. ס׳איז אן אַנארכיסטישער (אויב נישט ניהיליסטישער) אנשטעל פּוּן יחידים,
וואָס צוישטערען מיט זייער בענקשאפט יעדע מענליכקייט פּוּן א סאָציאַלען
בנין, צו וועלכען זיי ווילען שטרעבען סוף־כל־סוף.

אוֹן נאָך איינס. ש. ניגער באַמערקט (רעדענדיג וועגען דוד היינהאָרן), אז דער
טרייער פּוּן איינהארנען (וועלכער איז בלי שום ספק א טיפ פּוּן א ראַמאַנטיקער)
איז „דער טרייער פּוּן א יורש, וואָס אוצרות, פּוּן זיינע עלטערן נעזאַמעלט אוֹן
אויפּגעהיט, זענען איבערגענאַנגען אין זיין רשות, אין עס טוט אים נאָר באַנג, אוֹן
עס שרעקט אים די פאַרענטפערליכקייט, די היילינע אחריות, וואָס די שעה פּוּן טויט
האָט ארויפּגעלייגט אויף אים, דעם איבערגעבליבענעם ...“ אָבער .אונזערע עלטערן
זענען מיט דער לאַסט נעווען צופּרידענעווקסען, זי איז נעווען צו זיי צופּעקלעפּט, אוֹן
דאָ איז ניט שווער נעווען איר יאָך צו טראָגען, אזוי וויִ עס איז ניט שווער צו
טראָגען זידאַליין“.

אין דעם פרט קאָן כ׳ען מסכים זיין איננאַנצען מיט נינער׳ן, וועלכער האָט נאָך פאַסיג
פאַרמולירט דעם עיקר־פראָבלעם פּוּנ׳ם יידישען ראַמאַנטיקער. אָט, טרעפּט זיך זיין
כאראקטעריסטיק בייַ ז. י. אנכי (.וויינטער). „מען האָט נעמאַכט אן אָרט פאַר מנשה׳ן
בייַם טיש. מנשה האָט זיך בייַם טיש נעזעצט. האָט נענומען טרינקען נעשווינד איין
מאָל נאָכ׳ן צווייטען.

— יא — האָט מען בייַם טיש נעשמועסט — ער קאָן, ער קאָן.

מנשה האָט נאָך נעשווינדער נענומען טרינקען. זיינע אויסנעשטעלטע אוינען זענען
נאָך מער אויסנעשטעלט נעוואָרען. פלוצים האָט ער זיך צעוויינט. עמי׳ן האָט זיך
פּוּן טיש צו אים נעוועדט:

— וואָס ווייַנט איר ? מיאוס, איר קאָנט ניט טרינקען.

מנשה האָט נעוויינט.

— איך בין איך מקנא. די אמת׳ע יידען זענט איר״.

דאָס שרייַם נישט מנשה, דאָס שרייט נאָר פּוּן אים ארויס די וויסטקייט. ס׳איז קלאָר
אז אזא טיפ איז מקנא דעם פּראָסטען יידן, אין וועלכען ער זעהט דעם זכר מלכות,
וויל ער אליין האָט פאַרלוירען יעדע שפּור פּוּן א שטאַרקען מענש. אוֹן דער־אַר
טאקע נאַרש ער צום שטאַרקען, אזוי אָבער וויִ ס׳דוכט זיך אים אויס, אז אָט־אָ דעם כה
פאַרמאָגט דער סקאַרבאָוע יוד, הויבט ער אים אויף אויפּ׳ן פיעדעסטאל פּוּן זיין
אידעאל. די אידעאַלאָגיע, פּוּנ׳ם יידישען ראַמאַנטיזם איז די היילינע טראַדיציע, מיט
וועלכער ס׳איז, אָהן קיין שום פילאָזאָפישע חקירות, דורכגעזאפט דער יידישער עולם.
מ׳קאָן אפילו דרייסט זאָגען, אז דער ראַמאַנטיזם איז די פאַרהיילונג פּוּנ׳ם המון.
אליין, וואָס איז אלט, איז באַוועָרט, דערפאַר איז עס נוט אוֹן פאַסיג פאַר אונזער
ראַמאַנטיקער, וועלכער בענוגענט זיך מיט זיין טרוימעריי אוֹן זיין פאַרצווייפלערישער
אבהענטיקייט. ער זעהט נאָר איינס אין זיין נשמה: דעם זכר להורבן!

זיין נשמה איז צו א שיין, ריין, יידיש־הויז נעליכען: ריין, שיין, פיין, מיט זיידענס דאָס
מעבעל, מיט סאמעט דער בריק אוֹן אויבען אויפּ׳ן מיר א שווארצער סמן:
זכר לחורבן ... זכר לחורבן ...

נייע סאלאצען, מענליך, וועסטו נאָך בויען. אויף די הימלען, אין חלום, אָבער דער
.זכר לחורבן, וועט אויף זיי זיין שטעמפעל ליינען... זכר לחורבן...

אין דיין נשמה איז א שווארצע התימה דא ... זכר לחורבן ... זכר
לחורבן ...״ (דאָרט.)

אוֹן דאָ לינט די צושפּליטערטקייט פּוּן די פּראָבלעמאַטישע נאטורען: די דערקענטעניש
פּוּן דער סאָציאַלער זייט פּוּן דעם פּראָבלעם אוֹן די נישט מענליכקייט דערפּוּן די
קאָנסעקווענצען צו ציען. די דערקענטעניש, אז די עצם־שאלה איז איינעמלעך
א פאַלקספּראָבלעם. אז זי איז נונע די לעבעדינסטע אינטערעסען פּוּנ׳ם פאַלק
צושפּליטערט זיך אָן דער שוואכקייט פּוּן ד ע ר אינטעליגענץ. אָבער זיכער פּוּן דעם
אינטעלענענט. דאָ בעוויזט זיך נאָר בולט דער טראַגיזם פּוּן נענעמזייטינען סערהעל־
מעניש צווישען יחיד אוֹן כלל. דער יחיד האָט נעזוכט זיין סערזענליך אוֹן סאָציאַל גליק

דרויסען, להיין די ראָמען פֿון דער יידישער נעמיניסאָפֿט, אין זיינע פערזונלעכע אין סאָציאָלע הלומות זענען צושטערט נעוואָרען. ביז וויינטען האָבען אַוועקגעבלאָזען אין אַוועקגעיאָגט די צצרטע בלומען פֿון זיינע אָפֿגענגען. פֿאַרביטערט קערט ער זיך אום צוריק, ער פֿאָלט אַריין פֿון איין עקסטרעם צום צוויישטען, פֿאַרנעסענדיג דערבי, אז יעדע ערשיינונג קאָן זיך נאָר אַנטוויקלען אין אַנטוויקלעלט זיך מאָקע לויט דעם נעזעץ, אז א באוועגונג איז א פראָדוקט פֿון צוויי, אין פֿאַרשידענע זייטען, שטרעבענדינע כוחות, אז די באוועגונג איז דער פראָדוקט, וואָס שווימט ארויס פֿון דעם פונקט, וואו די צוויי ענטקעגנגעזעצטע כוחות האָבען נעוויסע באריהונג, אז אין ערשיינונג איז דער פועל יוצא, די פרי פֿון דער חתונה צוויישען דעם בעריף י"א און ני"ן. אז אויב זיי האָט זיך אויסגעדוכט, דאָס דאָס דרויסענדינע, פֿרעמדע איז דער פאָזיטיוער פרינציפ, אין דאָס היימישע דאָס יידישע דער נענאַטיוער (אדער אפשר אין אפֿילו פֿאַרקערט), איז אזא שטאַנדפּונקט נעווען נאָנין פֿאַלש וויייל ער האָט אקצעפטירט, אָנגענומען איינציג אין אַליין אין איינציגען פרינציפ אין דער־פֿאַר האָט דאָס בשום אופן נישט נעקאָנט זיין פראָדוקטיוו. ער איז נאָר נעווען בכח צו שאפען אין באפֿעזטיגען א פֿערנליוועדטקייט, וועלכע איז טאקע די פֿון זייער פֿערזונליכען ליידען. די סבה איז אוך נעווען, וואָס די קולטור האָט זיך זי אויסגע־דוכט אלס א סיסטעם פֿון פֿאַרמילעם, טראַדיציעס אין אַנשויאונגען, וועלכע דערלויבען רוהיג וייטער צו לעבען, אלס א נישט־נעזעלשאפֿטליכער טיפ. וועלכער קיין נאָר איבער די אלע ערפאָלגען פֿון די פֿריערדינע דורות, כדי זיך נופא צו פֿערשאפֿען דעם נענוס פֿון קאָנסומציע. דערכדעם, וואָס מען האָט פֿארגעסען, אז די קולטור א ז א סיסטעם פֿון פאָסטולאַטען אין לאָזונגען, מיט וועלכע מען א־נאַנידירט דאָס נאַנצע לעבען, כדי עם אויסצובויגן און פֿאר־פֿעסטינגען, מיט אין וואָרט וועלען פראָדוקטיוו, האָט מען דער אנטוויקלונג פֿון דער יידישער קילטור אונטער־געהאקט די פֿלינלען אוך א נעווייסע צייט. דער ראַמאַנטיזם איז אין אונזער לעבען א העכסט רעאקציאָ־נערע ערשיינונג. (רודאָלף קייזער מיינט: „באפֿרייאונג איז נאָר דעמאָלט מענלעך, וועז נאָט נוט אונז נישט רעטענישען, נאָר אויפֿנאבען").

בעת זיין נאַנצער אנטוויקלונג טוט זיך דער מענש צופאסען צו וועלכע ס'איז באדינ־גונגען; און וועז עס קומט א מאָמענט, וועז די דאָזיגע באדינונגען פֿארענדערען זיך פֿלוצים, וועז דער מענש פֿערלירט דעם בוי איז איצט נאָרמאל פֿונקציאָנירענדינעז אָטעם, דאָז טראַכט ער צוריקצוקומען צום אָנהויב, אלס דעם כלומר־שט רוהינסטען אין זיכערסטען פונקט פֿון לעבען, יעדער צוריקקער צום אָנפֿאַנג איז דער סמן פֿון אויסשפאָלן זיך פֿון די שפּעריש כחות, א סמן פון קולטורמידיקייט, א סמן, אז די צייט האָט נעשאָלט נייע אויפֿנאבען וועלכע עס קאָן נישט איבערנעמען דער מענש אויך זיך, צוליב דעם, וואָס די פֿריערדינע צופֿאַסונג האָט אים צוגעוואוינט צו נעניסען, וויייל ס'כלי־זיין זיינס איז פֿאַרטאָפּט נעוואָרען, דער זין פֿאַר די קאמפֿס־פֿארמען צוויישען דעם יא און דעם ניין אין דער נעזעלשאפֿט און אירע ערשיינונגען איז דאָז פֿארשוואונדען, ס'איז אויך

פֿערשוואונדען דער זין פֿאַר דעם נעדאַנק פֿון פראָדוקטיוקייט, אין זיין אָפּט האָפֿאַרנומען דאָס נעניסען אין אָנוואָפען זיך מיט די ווערטען, וועלכע עס האָבען נעשאפֿען די א מאָליגע, די פֿריעדדיגע דורות. דאָס איז דער ווערט, אָדער בעסער עזואָנס, דער אומווערט פֿון דער ראָמאַנטישער וועלטאַנשויאונג, ובפרט אין דער יידישער קילטורוועלט.

א בריף צו אַ־אַמעריקאנער חבר

ליבער חבר ר. א.

בשעת אך שרייב איך די דאָזיגע ווערטער, טראַכט אך דערבי, אז נישט אומזיסט האָט די נאַטור אליין, אין יעדען איינעם פֿון אונז שרייבער, לויט דער מדרגה פֿון זיין נשמה, איינגעפֿלאַנצט דעם אינסטינקט אינטים און אויפֿכטיג צו זיין מיט זיך זעלבסט. אויב נישט — ווערט עס א שטראָף אין א סיי פֿאַר אידם אליין, וואָס עס איז יעדערן פֿון אונז נענוג בעקאַנט. אך האַלט, אז יעדעס ווארט, זוען עס איז אויפֿריכטיג אין הארצען ארויסגעזאָגט, האָט א ווערט פֿאַר דער עפֿע־ליכקייט און, נאָך מעהר פֿאַר יענעם קרייז, וואָס פֿילט אין ליידט מיט אינז אינאיינעם. דערפֿאַר וועט איהר מיר שוין מוחל זיין וואָס איך פֿארנעם זיך דאָ א ביסעל מיט דער אינטימער זיים פֿון אונזערע מחשבות אין מעשים.

אין א בריף צו א חבר זאָגט איהר אַרויס אייער מיינונג וועגען מיר אז, אך ז. זייז איך אים צו זיין אַנאויפֿריכטיגער אין ערנסטער מענש, אבער צו־פֿרום. איהר פֿרעגט דערבי, צו איהר האָט נעטראָפֿן?

אין ווידער א מאָל, אין א צווייטען בריף, דרוקט איהר אוים אייער אונצופֿרידענהייט מיט דער קריטיק צוליב איהר צו פֿרומען טאָן. איהר פֿארשטעהט־נים, זאָגט איהר, וואָס האָט, למשל, די „קריטיק אייבינ צו טון מיט דז פֿארנוי־אישטע יודען אין מיט די פֿאַריודישטע נוים. איך ארט פֿאַר וואָס די „קריטיק פֿאַלט אן אויפֿן „וועלט־פֿארלאַנ" אין, אין אייער ענייות, דערקלערט איהר, אז עס איז פֿשוט נוט שטן, וויייל „סוף כל סוף איז אויך דער שרייבער נישט מעהר ווי א פשוט־ער מענש".

דאָ האָט איהר א תשובה, פֿון מיין זייט, אויך אייער ערשטער־פֿראָגע: יא, ליבער חבר, איהר האָט נעטראָפֿען און, נישט נאָר נעטראָפֿען, נאָר אויך דערפֿילט ווי איך בין, אך בין — ענייות אין זייט — אויפֿריכטיג א טיפֿען חוש. איהר האָט מיר דערפֿילט ווי איך בין, אך בין — ענייות אין זייט — וויייל אויך דער ערנסט אין טאָקי נאָר פֿרום. און טרעפֿט נאָך א מאָל אז אויך בין דאָס נוט — וויייל מיין טאָג שרייב אין מיין אייזערנער וויללען איז נישט מעהר ווי א זאַנג אויפֿן ווינד — אז דאָן מיין מיינונג, אין צוויי הויפּט־טיפֿען נאָכט שלאָלאָ. אונזער שרייבערישער מן טיילט זיך, לויט מיין מיינונג, אין צוויי הויפּט־טיפֿען:

דער בעאבאכטענדיגער, וואָס שפּיגעלט אין זיך אַלץ אָפּ, ווי דער קאַלטער וואַסער־שפּיגעל, אָן בלייבט אַליין גלייכגילטיג אויף זיין הויך, אָן דער ליידענדיגער, וואָס קניישט זיך אין דריין פֿון יעדער שטראָל, פֿון יעדער שאָטן, וואָס פֿאַלט אויף אים; „א מענש מיט אָפענע נערוון" — ווי דער רופֿישער אוספּענסקי רופֿט עס.

איך נעהער צום צוויטן טיפּ, צום ליידענדיגן, און ווי עס איז באַקאַנט יעדן פֿסיכאָלאָג, האָט דער ליידענדיגער א שטאַרקע נייגונג צו פֿרומקייט. דאָס שטאַמט נעווים דערפֿון, ווייל דער ליידענדיגער האָט אָפּגענערט אויגן פֿאַרן ליידענדיגן „אמת", אָן איז דערמיט אויך נעהאַלטן צו נאָט אָן צום מענשן, וואָס עס איז איינס אָן דאָס זעלבע.

אָן איצט פֿאַרשטעהט אידער שוין נעווים פֿאַר וואָס דער נרונד־טאָן פֿון דער „קריטיק" איז א פֿרומער. שוין אָן מיין פּראַנראַם־וואָרט וועלט נעזאָגט אז „די קריטיק מוז אָן וועט זיין דאָס וואָס זי שטעלט פֿאַר דיך. וועט זי עס אָבער צוליב וואָס פֿאַר א סבֿה עס איז, ניט קענען זיין — וועט זי אויבערהויפּט ניט זיין". אָט אין די דאָזיגע וועלטן לינט שוין די נאַנצע פֿרומקייט, ועלבע אייך נעפֿעלט ניט אזוי.

יאָ, די „קריטיק" איז נעגרינדעט מיט דער כוונה אָן לכתחילה צוליב פֿרומקייט, וואָס פֿעלט אזוי וואָס פֿעלט דער נאַנצער וועלט. אונטערן וואָרט פֿרומקייט פֿערשטעה איך: שטרענע קאַנזעקווענץ, אָפּגענערצינקייט, ריינקייט אָן אידעאַליזם — מיט אַלע זיינע תריסּ מצות אָן דקדוקים. אָן דערפֿאַר טאָקי פֿאַרנעמט זיך די „קריטיק" אזוי פֿיל מיט די „פֿארנייאישטע יודען אָן פֿאַרוידישטע גוים". וויייל זיי וועלען קיינמאָל קיין יודען אָן קיינמאָל קיין גוים נישט זיין, אָן איז דערפֿאַר אויך דער פֿאַלשבטער עלעמענט ביי אונז.

דאָס איז יענער טיפּ פֿון יוד אָן מענש, וואָס טראַכט אויף זיך קיין שום אחריות ניט, ניט פֿאַר זיין פֿאָלק אָן ניט פֿאַר דער וועלט; דורך איהם וועלט אונזער לעבען פֿאַרפֿאַלשט, וויייל אין זיין הונ איז ער דער לעבענס־פֿאַלשער וואָס נעמט זיך, אומעטום אָן תמיד, צו הילף דעם פֿאַלשען וואָרט, דעם גיפֿטיגסטען סם, וואָס צוישטערט אונזער ארנאַנישע פֿאַרבינדונג אין יעדער פֿאַר־בינדונג צווישען מענש אָן מענש בכלל. אָן נענען דעם סם, מיינט איהר, דאַרף נאָר נישט נעטון ווערען?

איך ווייס ניט צו וואָס פֿאַר א פֿאַרטיי איהר זיט נוטה, ליבער חבר. איך נעהער צו דער „יודישער פֿאַרטיי", וואָס איז א גליד פֿון דער „אלמענשליכער פֿארטיי". די פֿארטיי איז נאָך ניט נענרינדעט, אָבער די כטאָטוטען איהרע זענען מיט בלוט נעשריבען, אָן אייגער פֿון זיי, איז: דאָס פֿייערדינע, פֿרומע וואָרט, דער אלטער קאַמף־מיטעל פֿון נביא. ביי אונז איז מען נאָך ניט נעוואוינט דערצו, ביי אייך אין אַמעריקע אודאי נישט. נעווים, דער אמת'ער שרייבער איז אויך נישט מהר ווי א פּשוט'ער מענש, אָבער דאָס, וואָס ער פֿאַדערט איז דאָך אויך אזוי פּשוט, אזוי פּשוט, ליבער חבר, נישט מהר ווי א פּשוט לעבען, א מענשליך לעבען. איז דען אייך ניט קלאָר, אז דער נרויסער אומגליק פֿון דער וועלט איז, וואָס דער מענש בענרייפֿט ניט דאָס פּשוט'ע דאָס פּריסטיוועטע פֿון לעבען? דער שרייבער בעהערשט דאָס „וואָרט", דאָס וואָרט, וואָס „איז נעווען פֿון אַנהויב", דאָס אור־וואָרט, וואָס האָט בעשאַפֿען די וועלט. דאָס פֿאַלשע, אויסנעלע־נענע פֿון אַנהויב, דאָס אור־וואָרט, וואָס האָט בעשאַפֿען די וועלט. דאָס פֿאַלשע, אויסנעלע־מעטע האָט זי צוישטערט, — דאָס ריינע אויפֿריכטיגע וועט זי ווידער אויפֿריכטען! יעדער וואָס זאָנט אריין אין דער וועלט אַ'אויפֿריכטיג וואָרט, נעהערט צו די אויפֿריכטער אין אויבווער פֿון דער נייער וועלט. אין זיין האַנד ליגט נישט נאָר דער נורל פֿון זיין פֿאָלק, נאָר אויך דער נורל פֿון דער נאַנצער מענשהייט.

איך ווייס: איך אליין בין נאָך נישט דאָס, וואָס איך דערפֿאַר אין ווייל זיין אין די „קריטיק" איז קלין, נאָך צו קלין, נאָך אין די ווינקלעלך, אָבער דער ציל וואָס שטעהט פֿאַר איהר אין פֿאַר אונז נאָך צו קלין, נאָך אין די ווינקלעלך, אָבער דער ציל וואָס שטעהט פֿאַר איהר אין פֿאַר אונז אלעמען איז קלאָר, — דער אייגענער, וואָס טוּ שטעהן פֿאַר יעדען אמת'ען קינסטלער, שרייבער, פּאָעט אין דער היינטיגער זינדיגער וועלט:

פֿרומקייט, פֿרומקייט!

יעדער פֿון אונז זאָל זיך דאָס נוט אינהאַלטן — צו נישט זענען מיר פֿערלוירען!

איך פֿערבליב אייער „אויפֿריכטיגער, ערנסטער, אין צוי־פֿרומער" מ'ט נאַצען האַרצען.

מ. ז.

משה ליווישיץ / וועגען ל. מילער'ס „אויף נאָט'ס וועלט"

דיכטען איז א סיגל, א צייכענען, ווען כאַרייס א ציכיות, אדער א צושטאַנד. איז עס אַן אַרבייט, ווייל ל. מילער עסעם זאָנען, ווען ער טוּ נישט אומכלירנס זאָנען, ווייל ער קען נישט אנדערש, שרייבט ער:

איך בין נעקומען אויף באַשט וועלט
נישט נעצוואונגענערהייט
אין פֿרייקעלען ייעל אך אויך
מיט מיין נוטען ווילען.

איז עס מעהר נישט, ווי סתם א זאָנ, סיכערשט מיך נישט, איבערצייגט מיך נישט. איז אומכערהאַלטען, שרייבט ער ווייטער:

נישט קיין חובות צו ע־פֿילען
בין איך דער וועלט נעקומען.
ווי עס קומט א נאַסט אויף יום טוב
אזוי בין איך נעקומען אויף נאָטס וועלט.

איז עס א וועלט־אַנשויאונג? דער אני מאמין פֿון א ליידאק, אדער פֿון א קאַטא־ק וויכערין? פֿון הסתּ, נישט. איך קען מיר פֿאַרשטעלען דעם יום־טוב מילער. ס'איז אויאי נישט קיין נעווֹאָלד. אין אך, ווֹאָס איך האָב אויך א וועלט־אַנשויאונג אין דוקא אזא מין, יעלבע מאַכט אבהענגיג דאָס אינערע לעבען אין א נעוויסען מאָס פֿונם אייבערן — איך מיין: אז די יום־טוב־דינקייט פֿון ל. מילער דעם נאַסט, איז העכסטענס אזוי, ווי די פֿון יענעם אויבן, ווֹאָס בשעת ער נעהט צו עמיצעם איש עסען שבת, נעמט ער מיט זיין אייבעם, וועלבען ער האָט צוזאַמען צעהן יאָהר קעסט. איז אָבער אין דער דאָזיגער קונדערשער אומבאַהאַפֿענקייט פֿון מילערס ע־שטען שירים דאָך עפּעס דא וואָס ציהט מיך צו אים אין אך ליינן ווייטער. אין אָט איז שוין זיין ווינטען א צוישטאַנד, מילער לירט:

אין ווען איך קום צו דיר א שולדיגער,
פֿאַר מיר אין נעכט פֿאַרלוירענע,
אהן זין, אהן ציל.

בין איך דאָך נעווען נערעכט, אז דער „יום־טוב" איז א נעמאַכטער, העכסטענס א שטימונג, א פֿארשיבען זיך אין וויר־שטער־קאַמפּינאַציעס. אין אז ס'איז נעקומען די שעה ווען ער האָט נעמוזט זאָנען, האָט ער אַליין דאָס אבנעלייקענט.

אין בכלל איז מילער נישט קיין ריינער פֿון „אני־מאמין". אים פֿעלט די נאיוטת פֿון נערפֿונק, וועלבער ווערט ביים ריכטער נעפֿונען. פֿר קען נישט עפּעס אָנקומען אין באַפֿאַסען אין עס זאָנען אין צווייפֿעלנדער פֿאָרם. פֿר איז אָבער א וואונדער־שענער דערצעהלער, א דערצעהלער פֿון עפּעס וואָס עס האָט באמת אויפֿגעלעבט אין, ווי שוועך אין בלאָם עס זענען זייער נעדיכטע וועגען דער „שאַפֿט אין בריף ענע וואָס ער, ווייל עפּעס זאָנען, אזוי שענן זענע ענעיכטע זייער, וואָס ער זאָנט נאָר נישט, אָבער וואָס ער לעבט, וואָס ער איז פֿאַרליבט, וואָס ער איז פֿאַרשיבורט, פֿר דערצעהלט:

נייטם זי נראַציעז איהר בלאַנדען קאָם צו מיינעם צו,
דענען זיך אין האַרצען סוויזנער צישערדינע שענער
קוים זי פֿלייסטערט: פֿאַר שוינע נאַסט
זעה איך איהרע בלויע אויגען, זאָ איך: דו ביזט שענער.
נלעם זי מיר אזוי די האַנט אין לאַכט
בין אין פֿאַקע אזוי שיין?
זאָ איך: ניין.

וועדט זי ברוגז — וועדט זי טייזנט פֿאַכיג שענער נאָך —;
וועדט זי ברוגז — הערט זי אויך מיין האַנט צו נלעמען
כעפּ איך זי אין שוועך זיך: דו ביזט שיין,
זאָנט זי: כיוועל מיט דיר זיך קיינמאָל שוין נישט איבערבעטען
שרעק איך — איך ווייל ווייטען, וועפּס שוין זעהן!

מאכט זי חניעוודיג אזוי:

„בעה, בעה באַ!"

כ'האָב איהר אָפּגעפֿירט א היים און נעה צוריק אַליין

איבער לאַנד ששילע נאַסען, עס הוידען זיך פֿאַר־אַנענאַנען

אין די פֿענסטער, א ווינטעל ציהט,

איך וואָלט אַזוי כסדר אומגענאַנגען

און זיך צוגעהערט ווי עס קלאַפּען אויס די מרים

אין דעם נאַכטליך ששילע בלוי:

בעה, בעה באַ, בעה, בעה באַ.

און אַז מען לייענט איבער אזא שעהן נעדיכט, אַדער „ליבעסשפּילי", א סור, „א בערעלע־בוי", א נוסע נאַכט" אין בכלל די ספֿריע: „פֿרוען, פֿרוען, האָט מען א אמת'ע השנה פֿון מילערס יום־טובים, און עס איז אויך פֿאַר אונז יום טוב, כאָטש, דאָס וואַרט יום־טוב איז דאָרט קיין אויבֿיצ מאָל נישט דערמאָנט.

אָבער דאָ ווערט מילער ווידער נכשל, ער דערצעהלט אונז פֿון זיך נישט נאָר דאָס, וואָס איז שעהן, נישט נאָר ווען ער איז פֿאַרליבט אין זיין פֿאַרליבטקייט זיכנט אין אהם, שאַפֿט ער, ער פֿרוכט זיך, זיך אליין נאַכמאַכען אין שרייבט אזוינע לידער ווי „שעיני". אין ווידער, ווייל אין עצם איז ער דאָ קאַלט, ווייל זיין דיכטען איז נישט קיין צושטאַנד, נאָר אן אַרבייט — לייענען זיך די דאָזיגע זאַכען אהן פֿארנוגנען אין אהן צוואַנדרוק.

בכלל איז אָבער מילער מהיהדיג ונוג אין דער־פֿאַר זעהר ליב. ער האָט אין זיין ביכעל זעהר שעהנע זאַכען, אָבער אויך זיינע נישט נעלונגענע לידער שטיפֿען נישט אַב. מען קען די דאָזיגע שפּילעריין לייענען אין זעהר נוסמוטיג בלייבען, ווי ווען מ'הערט א קלין קינד. אין ווי בייַ א קלייגעס קינד ווערט מען פּלוצים פֿאַרחדושט פֿון אוא שעהנעם זאַך, ווי:

מען דאָס דערמאָנט א טויטען פֿייגל.

אין עמיץ האָט נעזאָגט: מיר אלע נעהען דאָך אהין.

נעבען מיר מיין קינד באַהאַרט מיין האַנד —

— וואוהין?

איך הייב די אויגען צו דעם היסל אויף —

— אַהין.

פּאַשט דאָס קינד די העגד פֿאַר פֿייער:

אַלע, אַלע, אַלע, נעהען מיר אַהין.

און מע פֿילט, אז מע האָט דאָ פֿאַר זיך א אמתן דיכטער, וועלכער וויסט נאָך זיין נרויס וואָרט זאָגען, און וועט אוגט נאָך ווייזען אמת'ע הדושים.

זיין לשון איז שפּראַך דייטשמעריש, ווי בכלל אין אַמעריקא, וואו אונזערע שיינע יונגע זענען באַהערשט פֿון א מורא פֿאַר „אראויזציאליזמען", וועלכע זענען נאָך תמיד יודישער, ווי זייערע „נעי־אַמעריקאנישע".

„וועלט־פֿאַרלאַג"

איפֿן סמך פֿון § 19 פֿאַדערט פֿון אונז דער וועלט־פֿאַרלאַג אָפּצודרוקען די פֿאלגענדע ערקלערונג:

ערקלערונג: אין העפֿט 2. פֿון איער ציישריפֿט בעהויפּטעט ה' מלך ראָזיוש אין זיין נאַטיץ, אז אונזער די נעלונגענער פֿונס פֿאַרלאַג נעפֿינט זיך דער פֿערלענער: Ullstein. למען האמת ערקלערן מיר בפרוש: עס איז ניט ריכטיג, אז Ullstein איז א נעלונגענער פֿון אונז, נאָר להיפֿך, מ'איז אמת אז מיר האָבען קיין שום שייכות ניט מיט פֿאַרלאַג אדער פֿערלענער Ullstein.

וועלט פֿערלאַג.

פֿון דער רעדאַקציע: די רעדאַקציע ערקלערט, אז דעם „סוד" וועגען דער פֿאַרבינדונג פֿון ה' „אולשטיין" אין דעם „וועלט־פֿאַרלאַג" האָט דעם ה' מלך ראָזיוש פֿאַרטרוט א רעדאַקציאָנעלער מיטאַרבייטער פֿון „וועלט־פֿאַרלאַג", וועמענס נאָמען עס ווערט דא נישט דערמאָנט צוליב זיין אינעגער מיבה. צו די פֿאַרבינדונג איז צושטאַנד נעקומען צו ניט — איז ניט אונזער זאַך, מסתמא האָט זיך נישט נעלוינט. וואָס איז שייך בכלל וועגען דער מיינונג פֿון מלך ראָזיוש איבערן „וועלט־פֿאַרלאַג" ערקלערט זיך די רעדאַקציע לחלוטין אינישטומיג מיט איהם. אונזער אַרויס לישעאַטער דאַרף ניט פֿאַרלייגט ווערען פֿון דיישען נעשעפֿט־מאַכער מיט איבערוצוגעבען פֿון צוויי־פֿלאַשפֿע מסורסמים, בשעת אונזערע שריפֿטשטעלער האָבען נישט קיין מעגליכקייט אריינצוגעבען זייערע אינעגע ווערק. דער אונזערשייד ווערט קלאָר, ווען מישטעלט דעם וועלט־פֿאַרלאַג אנשקענען א יודישען פֿאַרלאַג אין וואַרשע אדער אין נוירק, פֿ־פֿרעט זיך, למשל, צו וואָס דערפֿען מיר נייס מעשהלעך? זענען שוין בייַ אונז אונזערע אינענע מעשהלעך נעזאַמעלט, בעארבייט? ווער ווייס ניט, אז מיר האָבען זיי, אפשר מעהר, ווי די דיישען? — עס איז

דער־בער' נאכן פֿאַרשטענדליך דער כעס פֿון א יודישען שרייבער. — דא זיינ שוין קיין § 19 נישט העלפֿען, זאָל זיך דער וועלט־פֿאַרלאַג אינטערעסירן מעהר פֿאַר דער וועלט פֿון ווינטער פֿאַר אונז. מיר וועלען אונזער וועלט אליין בעשטעהן!

נייע ביכער:

בן־א. סאַכאַשעווסקי: אין שפּיגעל. לאָדזשן תרפ"ם

דוד איינהאָרן: נעזאַמלטע שריפֿטען ערשטער באנד. שטילע יונגער.

נח פֿרילוצקי: שלום יעקב אבראַמאָוויטש.

העניך שיענקיעוויטש: קייל ציכטנענען. ווישע, דרייטער ווארשע 1920.

שלמה עטינגער: משלים ווארשע 1920.

ש. י. סטוטניצקי: אידן ווען צום פֿאלק, ווארשע 1920.

די לעצטע פֿינף ביכער זענען ערשינען אונם „ניעם פֿאַרלאַג" ווארשע.

אלנזער זשורנאַל נומער 1 רעדאַגירט פֿון ברוך נלאַזמאן און א. אייבאַך נוירק 1920.

ש. צ. זעצער: רב ישראל בעל שם־טוב זיין לעבען, לעהרע און וויקען, ערשטער אין ווייטשער באנד 251 א"ן 247 וויטען פֿאַרלאַג אמעריקא 1919.

יעקב מילך: אידיש פֿאַלקסמען ערשטער אין צווייטער באנד 214 און 236 זיטען פֿאַרלאַג אמעריקא 1920

יעקב מילך: פֿון ווענען שאָטש יעלינע און אנדערע עסעיס 220 זיטען פֿאַרלאַג אמעריקא נוירק 1920

שמואל יעקב אימבער: ווינקאַריע אקאדעמי צו קנוס האמנום העצעהלונג פֿאַרלאַג „נילאַדי" ווין 1920

העניך היינע: לידער איבערזעצט פֿון ש. י. אימבער. — ש. י. אימבערם ביבליאָטעק באנד. — פֿאַרלאַג „נילאַדי" ווין 1920

Ariel Bension: Die Hochzeit des Todes E. P. Tal & Co. Verlag Wien 1920

Eugen Höflich: Feuer im Osten E. P. Tal & Comp. Wien Verlag 1920

ש. אַנ־סקי

ביים שלום פֿונם העפֿט קומט אינז פֿלוצלונג די שרעקליכע ידיעה וועגען דעם טויט פֿון בעריהמטן שרייבער ש. אַנ־סקי. א טייל פֿון דער נעכסטער נומער וועט זיין נעווידמעט דעם נאָמען, וועלכען די יודישע לישעראַטור בעווינט.

„יודישער ארבייטסמאַרק"

מיט דעם נאָמען ערשיינט אין מינכען א חודש־שריפֿט וואָס איהר צוועק איז צו פֿערדרן ערד־ארבייט־קולטור אין מלאכה צווישען יודען, אידה שרויבענדער איז דער דיאלעקטיק, א נעזעלשאפֿט פֿאַר עשישער דערציהונג פֿונם יודענטום. מינכען, בערנשטאַנשטר. 7 זיט 4. פֿראַנ־נומער יודען אומזיסט פֿאַרשיקט.